

Osobnost Zlínka v oblasti ošetrovatelství

Darina Světlíková

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav zdravotnických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Darina Bursíková**

Osobní číslo: **H14151**

Studijní program: **B5341 Ošetřovatelství**

Studijní obor: **Všeobecná sestra**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Osobnost Zlínska v oblasti ošetřovatelství**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.

Vymezení pojmů z teoretické oblasti biografického přístupu.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí narativního rozhovoru.

Zpracování a interpretace získaných poznatků.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DE FINA, Anna a Alexandra GEORGAKOPOULOU. The handbook of narrative analysis. Malden, MA: John Wiley & Sons Inc., 2015. ISBN 978-1-118-45815-0.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2. rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 4. rozš. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÉVODOVÁ, Šárka a Kateřina IVANOVÁ. Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4770-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Silvie Treterová

Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. prosince 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

19. května 2017

Ve Zlíně dne 9. prosince 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..28..2..2017

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Teoretická část práce se zabývá pojmy a teoretickými informacemi z oblastí biografického výzkumu, narativního rozhovoru a badatelské práce v archivu. Poslední kapitola poskytuje přehled o osobnostech českého ošetrovatelství. Praktická část obsahuje životní příběh ženy, která celý svůj profesní život pracovala jako sestra. K získání informací o jejím pracovním i osobním životě byl použit narativní rozhovor, který byl doplněn informacemi z okresního archivu, osobního spisu bývalého zaměstnavatele a z osobních biografických dokumentů. V biografii této osobnosti ošetrovatelství Zlínského kraje se dotkneme jejího dětství, studia, začátků její kariéry v Baťově nemocnici ve válečném období a zmapujeme následných 30 let, kdy zastávala pozici hlavní sestry okresní nemocnice.

Klíčová slova:

Biografie, narativní rozhovor, životní příběh, hlavní sestra, nemocnice, Zlín

ABSTRACT

The theoretical part deals with the concepts and theoretical information regarding the biographical research, narrative interview and research work in the archive. The last chapter gives an overview of the personalities of a Czech nursing field. The practical part focuses on a life story of a woman who worked as a nurse for her whole professional life. Narrative interview was used to obtain information about her life, which was supplemented by information from the regional archive, personal file of a former employer and from personal biographical documents. In the biography of this nursing personality of the Zlin region, we are going to deal with childhood, studies, beginning of her career in Bata hospital in a difficult war period and the subsequent 30 years, where she worked as a head nurse of a district hospital.

Keywords:

Biography, narrative interview, life story, head nurse, hospital, Zlin

Chtěla bych velmi poděkovat Mgr. Silvii Treterové za vedení bakalářské práce, trpělivý a vlídný přístup, ochotu, čas a cenné rady. Mé velké poděkování a úcta patří paní M. za pěkné přijetí a čas strávený při našich sezeních, bez ní by tato práce nemohla vzniknout. Také děkuji zaměstnancům personálního oddělení Krajské nemocnice Tomáše Bati, a.s. a zaměstnancům Okresního archivu na Klečůvce, především Mgr. Pavlu Šrámkovi, Ph.D. za poskytnutí informací a pomoc při bádání. V neposlední řadě děkuji také své rodině a manželovi za pomoc a podporu během studia.

Tuto práci věnuji in memoriam paní M.

„Komu je práce radostí, pro toho je život štěstím.“ Maxim Gorkij

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 BIOGRAFIE	12
1.1 BIOGRAFICKÁ METODA	12
1.2 ZAMĚŘENÍ A VÝZNAM BIOGRAFICKÉHO VÝZKUMU.....	14
1.3 BIOGRAFICKÉ MATERIÁLY.....	16
2 NARATIVNÍ ROZHOVOR	18
2.1 ROZHOVOR.....	18
2.2 VÝZNAM NARATIVNÍHO ROZHOVORU	19
2.3 PROSTŘEDÍ A VEDENÍ NARATIVNÍHO ROZHOVORU	20
2.3.1 Překážky při rozhovoru	22
3 BADATELSKÁ PRÁCE V ARCHIVU	23
3.1 ARCHIVNÍ SLUŽBA A JEJÍ CÍLE.....	23
3.2 BĀDÁNÍ V ARCHIVU.....	25
3.3 FOTOGRAFIE JAKO HISTORICKÝ PRAMEN	26
4 OSOBNOST	28
4.1 OSOBNOST A JEJÍ VÝVOJ	28
4.2 OSOBNOSTI ČESKÉHO OŠETŘOVATELSTVÍ.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
5 METODIKA PRÁCE	34
5.1 CÍL PRÁCE	34
5.2 METODIKA VÝZKUMU	34
5.2.1 Charakteristika metod	34
5.2.2 Charakteristika respondentky.....	34
5.3 ORGANIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	35
5.4 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	36
6 BIOGRAFIE PANÍ M.M.	37
6.1 DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ	37
6.2 NĀSTUP DO ZAMĚŠTNÁNÍ – PRÁCE V LĚKAŘSKÉ STUDOVNĚ	40
6.2.1 Práce na oddělení	41
6.2.2 Ústav pracovního lékařství.....	43
6.2.3 Úrazové oddělení	44
6.3 SOCIÁLNĚ-ZDRAVOTNÍ ÚSTAV.....	44
6.3.1 Vrchní sestra Sociálně zdravotního ústavu	48
6.3.2 Chirurgická instrumentárka.....	51
6.4 HLAVNÍ SESTRA NEMOCNICE	51
6.4.1 Ocenění	61
6.5 NA SKLONKU ŽIVOTA	64
6.6 JAK JI VIDĚLI	65
7 DISKUZE	66

ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76
SEZNAM OBRÁZKŮ A JEJICH ZDROJE.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Bakalářská práce je věnována životnímu příběhu ženy, která měla na oblast ošetrovatelství na Zlínsku v druhé polovině 20. století poměrně velký vliv. Pracovala téměř 30 let jako hlavní sestra nemocnice. Bez nadsázky lze říci, že si v sesterské roli vyzkoušela prakticky vše. Svoji pracovní kariéru začala jako ošetrovatelka elévka v roce 1942 v Baťově nemocnici. V průběhu svého pracovního života pečovala o pacienty na infekčním oddělení, v plicní, chirurgické či úrazové ambulanci. Z postu vrchní sestry řídila ošetrovatelský personál polikliniky, z pozice hlavní sestry organizovala sestry a pomocný zdravotnický personál v okresní nemocnici, předávala své zkušenosti a praktické rady v doškolovacím ústavu sestrám na manažerských postech. Pracovní úkoly brala jako výzvu.

O paní M. jsem získala první informace od své vedoucí bakalářské práce, která se s ní setkala poprvé v roce 2011. Příběh naplněný respektem a úctou mě zaujal. Velkou motivací a inspirací pro sepsání této práce se pro mě stalo samotné setkání s touto dámou, která celý svůj pracovní život věnovala sesterské práci a práci ve zdravotnictví. Na podzim roku 2016 nám paní M. odsouhlasila náš záměr o sepsání jejího životního příběhu. Strávila jsem následně v jejím bytě řadu hodin nahráváním rozhovorů, sepisováním jejích poznámek, postřehů, vzpomínek, příhod a komentářů. Opakovaně jsem se dotazovala na nejasnosti a skládala mozaiku jejího životního příběhu. Začala jsem pátrat po dalších informacích týkajících se jejího profesního života, seznámila jsem se s badatelskou prací v okresním archivu. Setkání s paní M. považuji za velmi přínosnou životní zkušenost. Podařilo se mi shromáždit řadu fotografií a osobních dokumentů, které celý text doplňují a tento příběh dotvářejí. Jsme si vědomi faktu, že skutečnost žitá a vyprávěná se může lišit. K získaným informacím bylo přistupováno s úctou, respektem a zodpovědností.

Předložený text má za cíl seznámit širší odbornou veřejnost s životním příběhem paní M., nastínit obraz o jejím profesním životě, který může být velmi inspirativní. Snahou bylo vytvořit také zprostředkovaný náhled na vývoj sesterské práce a situaci v tehdejší zdravotnictví v průběhu druhé poloviny minulého století, poskytnout informace, vést k zamyšlení a přinést určité ocenění náročné ošetrovatelské profese.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 BIOGRAFIE

„Lidské bytosti, které po sobě sice nezanechají velké úspěchy, ale alespoň několik drobných laskavostí, nežily své životy nadarmo.“ Charlotte Gray

Pojem biografie pochází z řečtiny, kdy slovo *bios* lze přeložit jako život a slovo *grafem* jako psát. Je většinou chápána jako životopis osoby napsaný někým jiným (Procházková, 2014, s. 13). Život dané osoby by měl být popsán s nezaujatým a neutrálním postojem. Sepsání biografie je komplikované, protože splývá mnoho detailů, které je potřeba oddělit. Autor píšící biografii propojuje okolnosti, které se staly. Spojují se kousky životní skládačky v jeden celek, obraz, a může se objevit představa o tom, co mohlo být a nebylo. Pokud biografii píše autor sám o sobě, mluvíme o autobiografii (Beller, 2015, s. 95–102).

1.1 Biografická metoda

Zásadní význam pro formování biografického výzkumu měl představitel hermeneutické filozofie, Wilhelm Dilthey (1833–1911), podle něj se ze sesbíraných zážitků, na které se znovu vzpomíná, vytváří životní zkušenost. Důležitým momentem byla jeho myšlenka schopnosti porozumění a spoluprožívání, která pomáhá rozšířovat cizí vnitřní svět druhé osoby (Nosková, 2006, s. 19). Další osobností, kterou v kontextu utváření biografické metody můžeme zmínit, je Franz Boas se svými žáky, který ovlivnil biografický výzkum v etnologii a sociálně kulturní antropologii. *„Zpočátku měl biografický materiál často jen ilustrativní funkci, pomáhal zpřístupnit výsledky terénního výzkumu širšímu publiku“* (Nosková, 2006, s. 20). Zájem o biografický výzkum vzrostl v polovině 30. let 20. století, tyto výzkumy byly později kritizovány a došlo k jejich přehodnocení. V oblasti sociologie se metoda dostala do popředí v souvislosti s „chicagskou“ školou, jejíž působení začalo v meziválečném období. Robert Ezra Park spolu se svými spolupracovníky našel její využití při řešení problematiky migrace, rodiny, konfliktu a městské kultury. V poválečném období je nejcitovanější biografický materiál od Williama I. Thomase a Floriana Znanieckeho, ve kterém se snažili popsat a prozkoumat migraci polských dělníků do Spojených států, kdy k sepsání biografického dokumentu byly využity jejich dokumenty a listiny, korespondence s příbuznými či jejich písemné životopisy (Jandourek, 2007, s. 156; Nosková, 2006, s. 20-21). Především v 70. a 80. letech 20. století se začala biografická metoda opět navracet do popředí, přispělo k tomu objevení nových teoretických přístupů a velký rozvoj kvalitativních metod. Většinu směrů spojuje zájem o vzájemnou komunikaci a sociální interakci, subjektivní „dávání smyslu“ světu, k čemuž

se právě biografický materiál dobře využije (Nosková, 2006, s. 21-22). Od konce 80. a začátku 90. let je zkoumání hojně využíváno v pedagogických vědách, ať už jsou to autobiografické záznamy učitelů, výzkumy jejich kariéry nebo popis životní historie škol. V našem případě si tuto skutečnost můžeme převést do oblasti zdravotnictví, kde se postupně vyvíjela profese ošetrovatelky v kontextu rozvoje medicíny a rozmachu nemocnic (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 129).

Biografickou metodu řadíme mezi kvalitativní výzkumné metody a někteří autoři ji považují za zvláštní verzi případové studie, protože se jedná o život jedné osoby nebo malého počtu lidí – případů (Vévodová a Ivanová, 2015, str. 103-104), nicméně případová studie je komplexnější povahy a zabývá se snahou o pochopení přítomného stavu z více perspektiv (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 96-97). „*Biografií rozumíme napsanou historii života jedince. Jde o rekonstrukci a interpretaci průběhu života někým druhým*“ (Vévodová a Ivanová, 2015, str. 104). Jinými slovy je založena na životních příbězích a vychází z vyprávění člověka o svém životě (Svoboda, 2007). Je metodou, která v sobě skrývá dvě koncepce, hovoříme o individuální a skupinové biografii. V bakalářské práci se zaměřujeme na individuální biografii, která zkoumá život jedince v jeho všestranných souvislostech. Lze ji chápat jako určitou formu sondy, s jejíž pomocí se snažíme poznat i pochopit hlubší společenské vztahy či rozpory (Zounek a Šimáně, 2014, s. 56). Průběh života jedince, skupiny či instituce se rekonstruuje druhou osobou, získané poznatky se sepisují a interpretují. Sepisuje se posloupně na základě faktických událostí, které jedinec zažil. Je možné využít také srovnání různých biografii, nalézt tak podobnost životních drah a tím přispět k vysvětlení jevů ať osobních, tak společenských (Hendl, 2016, s. 132-133). Pokud mluvíme o termínu biografie, předpokládáme, že obsahuje i autobiografické aspekty, neboť každé vyprávění o vlastní osobě je autobiografické (Svoboda, 2007). Na závěr této podkapitoly zmíníme také pojmy orální historie (oral history) a žitá historie (life history), které s biografickou metodou spolupracují. Žitou historií rozumíme soubor narativ vyprávěných konkrétním jedincem, přičemž není nutně dáno, že se musí jednat o živou osobu. Můžeme pracovat se záznamy již mrtvých jedinců, avšak vyprávění musí být životopisné. Termínem žité historie rozumíme komplexní přístup života, který je založený na rozhovorech a konverzacích (Svoboda, 2007), zatímco orální historie pomáhá porozumět příčinám a motivům událostí. Je užší, obsahuje jednotlivé vzpomínky na události, příčiny a také následky (Hendl, 2016, s. 141).

1.2 Zaměření a význam biografického výzkumu

Primárním subjektem biografického přístupu jsou živí lidé a primárním zájmem je jimi vnímaná a popisovaná minulost. Objevujeme lidi, kteří by jinak zůstali objekty historie, a dostává se jim šance stát se subjekty, kteří se čtou v knize svého osudu. Do jisté míry můžeme očekávat odlišnosti od toho, co vypráví náš subjekt a co si přečteme v učebnici (Svoboda, 2007). Biografický výzkum se zaměřuje na vnitřní perspektivy jedince, jeho interakce v sociálním kontextu a zkušenost jedince v různých rolích a okamžicích během života. Biografický přístup je vhodný v případech, kdy jde o zkoumání života žijících lidí, kteří se díky zkušenostem a prožitkům mohou vyjadřovat k historii, chodu organizací a celé společnosti (Hendl, 2016, s. 133). Také je vhodný pro zachycení komplexnosti určitého jevu současně s jeho vývojem. Podstatou zkoumání je právě pohled a přístup jedince k těmto komplexním jevům, neboť si každý utváří vlastní interpretace těchto skutečností a událostí. Cílem je zachycení účastnickova pohledu na prožívané věci, kdy interpretace jsou vyvolávány skrze životní příběh jedince ze svých vzpomínek ukrývajících se v paměti. Výsledek je závislý na spolupráci výzkumníka a zkoumané osoby (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 126).

V rozhovorech se nesoustředíme pouze na jednotlivá témata na horizontální linii, ale primárně sledujeme linii vertikální, kdy do hloubky zkoumáme vývoj jednotlivých oblastí. Příběhy se nevyskytují v jednoduché čitelné verzi, proto úlohou badatele je odkrývání střípků příběhů a skládání je do souvislého vyprávění (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 126). Při zkoumání postupujeme v následujících krocích: nejprve si určíme cíle výzkumu, množiny uvažovaných zážitků a zkušeností v životě s jeho etapami a krizemi. Etapy mohou být např. dětství, dospívání, dospělost, zaměstnání, svatba, rodičovství, stáří. Následuje shromažďování biografického materiálu nejenom z vyprávění, ale také z dalšího dostupného a potřebného materiálu i dokumentů nasbíraných z archivu či jiných míst. Získaný materiál třídíme a uspořádáváme podle témat, které si stanovíme, nebo podle kritických okamžiků života jedince. Z vyprávění zkoumáme významy interpretované jedincem, v úvahu bereme i širší struktury, které nám pomohou vysvětlit významy, jimiž mohou být kulturní aspekty, ideologie nebo historický kontext. Jestliže zkoumáme více jedinců, jednotlivé případy, jak už bylo zmíněno výše, můžeme srovnat a vytvořit typy nebo celé teorie. Rozlišujeme úplnou, epizodickou a komentovanou biografii. Komplexním zachycením celého života jedince se zabývá biografie úplná. Epizodická biografie, jak název napovídá, se spíše soustředí jen na konkrétní část neboli epizodu života a komento-

vaná obsahuje rozsáhlé komentáře, vysvětlivky a doplňující informace, a může být úplná nebo epizodická. I biografický výzkum můžeme pojmut kvantitativně, kdy se údaje získané od mnoha jedinců zpracovávají statistickými technikami (Hendl, 2016, s. 133-134).

Ve společenských vědách plní biografický výzkum funkci zkoumání teorií, hypotéz nebo tvrzení, dále interpretaci společenských jevů, expozici k názorům jednotlivých skupin, dokumentaci subjektivních prožitků institucionálních procesů, analýzu sociálně-psychologických procesů, vyvažování experimentu, statistického šetření a systematického pozorování pomocí skrytého, reflexního prvku subjektivně vyjádřené zkušenosti v biografii (Hendl, 2016, s. 134). Psaní biografie druhé osoby může mít vliv na osobu vlastní. Zachycení osobní zkušenosti a historie jiného jedince může také vyústit v autorovo prohloubení, ve snahu oživit svůj vlastní život, touhu něčeho dosáhnout. Může podnítit zájem o minulost, kdy zkoumání historických kontextů, v nichž jedinci žili, přináší obohacení pro jiné generace, ale také obavy o tom, do jaké míry skutečnosti objevíme (Beller, 2015, s. 95–101). U starších respondentů nalézáme pozitivní potenciál, který může vést k zachování schopnosti a dovednosti koncentrovat se, přemýšlet, vzpomínat a vyprávět o prožitých událostech ve svém životě. Mnohé zapomenuté detaily jsou znovu oživeny, pocity radosti či zklamání ze starých časů se vyplavují na povrch. Staví se mosty mezi minulostí a přítomností, po kterých se vyprávěná osoba doprovází cestou vzpomínek. „*Dokud cítíme, prožíváme emoce, ještě žijeme*“ (Procházková, 2014, s. 19-25).

V ošetrovatelských profesích při práci na odděleních geriatrie, gerontopsychiatrie, v domovech pro seniory či jiných zařízeních může své uplatnění nalézt biograficky orientovaná péče. Aby byla co nejlépe naplánována přímá individuální péče, zdroje informací o klientovi umožňují nalézat nové způsoby práce i tvorbu podkladů pro specifické ošetrovatelské intervence. Tato individualizace slouží k lepšímu porozumění klientů, odhalení jejich způsobu chování a aktivit denního života. Mnoho významných společensko-politických změn, které seniorská generace zažila, se hluboce zapsaly do podvědomí, následně se zpracovávají po celý život a při vzniku různých poruch paměti se tyto zážitky dostávají do popředí a projevují se různým specifickým chováním seniora. Práce s biografií ve spojení s reminiscencí nejenom pomáhá odhalit zvláštní vzorce chování a na základě vzpomínek lze zmírnit proces regrese, ale také, a to v neposlední řadě, je klient lépe poznáván a je s ním navazován hlubší vztah (Procházková, 2014, s. 19-20).

1.3 Biografické materiály

Prameny lze definovat jako materiály, z nichž badatel čerpá poznatky o minulosti. Jsou součástí historického dění, jsou danému jevu v minulosti blízké prostorově i časově a pomáhají nám v průběhu výzkumu vytěžit maximum informací. Existuje rozdíl mezi pramenem a literaturou. Literatura je dodatečným, nepřímým, někým sestavený obraz minulosti. V některých případech se však i ona stává pramenem, a to tehdy, jde-li o dílo významného myslitele, které zároveň slouží k poznání myšlení daného autora (Zounek a Šimáně, 2014, s. 22).

Biografický materiál, který je shromažďován, se nejlépe získává z různých forem rozhovorů. Jedinec může být sledován delší dobu nebo s odstupem času se s ním navazuje kontakt v pravidelných intervalech. Materiál se také sestává z památek, pozůstatků, knih, dopisů, osobní korespondence, zápisníků, fotografií, soudních dokumentů, cestovních zpráv a záznamů, spisů, kronik, zpráv v tisku a deníku, dále ho může tvořit i sepsaná autobiografie nebo materiál sepsaný jiným člověkem. K vizuálním zdrojům informací o jedinci, skupinách a společnosti řadíme mimo fotografie také film a video, které mohou posloužit k prezentaci námi získaných výsledků (Hendl, 2016, s. 133-136; Jandourek, 2007, s. 156). Za výhodu dokumentů může být považována rozmanitost a okolnost, že data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení vznikající při uskutečňování rozhovorů, pozorování nebo testování (Hendl, 2016, s. 134).

Dokumenty či veškeré stopy lidské existence otevírají přístup k informacím, které bychom jinak těžko získávaly. Vše zapsané a zaznamenané musí být z různých hledisek podrobeno analýze (Denzin a Lincoln, 2011, s. 424). Postup při analýze dokumentů je podobný jako při analýze rozhovoru nebo záznamu pozorování. Analýza je důležitá především v situacích, když se jedná o časově vzdálené nebo historické události. Proces zpracování dokumentů lze popsat následujícími fázemi. Začátek patří definici výzkumné otázky, následuje charakteristika toho, co se bude považovat za dokument a podle ní se bude určitým způsobem postupovat při sběru dokumentů, které by měly být relevantní. Ve třetí fázi zkoumáme, zda jsou prameny dostatečné. Nakonec dokumenty interpretujeme se zaměřením na hledání odpovědí na položené otázky (Hendl, 2016, s. 134-135). Cílem kritiky je zjistit pravost pramene, autentičnost a kompetenční způsobilost. K správnému posouzení dokumentu obvykle slouží kritéria, jako jsou typ dokumentu, kdy úřední listiny mohou působit důvěryhodněji než novinové články, dále vnější znaky dokumentu neboli

externí posouzení, kam řadíme základní ověření pravdivosti dokumentu pomocí jiných pramenů, vnější zpracování a ozdobné písmo. Také se zajímáme o vnitřní znaky dokumentu neboli interní evaluaci, analyzují se výrazové prostředky, obsah u textových dokumentů, výpovědní hodnota, spolehlivost a přesnost údajů. Roli hraje i intencionalita, schopnost odkazování jedné skutečnosti na druhou, dále časová, prostorová i sociální blízkost dokumentu k předmětu zkoumání, záleží na jeho původu, kde byl dokument nalezen a jak se dochoval (Hendl, 2016, s. 135; Zounek a Šimáně, 2014, s. 46). Při vyhodnocování lze použít i některé z kvantitativních metod obsahové analýzy nebo postupujeme více holisticky, přičemž zkoumání pomáhá rekonstruovat nějaké události. Analýza se hodí pro doplnění nebo verifikaci poznatků získaných jinou cestou než jen pozorováním, dotazováním nebo měřením (Hendl, 2016, s. 135).

„Biografie, ať již ústně podaná, či sepsaná na papír, se skládá z dílčích narativ. Narativem budeme rozumět informátorem demonstrováný obraz události jeho života, nebo života někoho jiného“ (Svoboda, 2007). Narativum je subjektivní představa informátora o dílčím aspektu minulosti a stává se jím až v momentě jejího vyřčení. *„Smyslem biografického přístupu není na základě narativ určit, co se stalo v minulosti, nýbrž odhalit konkrétní interpretaci vázanou na konkrétní individuum“* (Svoboda, 2007).

2 NARATIVNÍ ROZHOVOR

„Naslouchejte lidem a oni vám řeknou, kdo jsou.“ John King

Narativní neboli biografický rozhovor je typ nestandardizovaného kvalitativního dotazování, jehož základní charakteristikou je, že dotazovaný respondent je ponechán, aby volně vyprávěl své myšlenky a vzpomínky na dané téma určené výzkumníkem, aniž by kladl přímé otázky. Zvolené téma se týká určité části nebo celku respondentovy biografie. Narativní rozhovor má odhalit subjektivní zkušenosti, které by prostřednictvím přímého dotazování otázek zůstaly skryté (Toušek, 2014).

2.1 Rozhovor

Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů. Mohou se využít jak samostatně, tak v kombinaci s jinými metodami. Naslouchání vyprávění, kladení otázek a získávání jejich odpovědí tvoří hlavní skupinu metod sběru dat (Hendl, 2016, s. 168-170). Rozhovor je základní sociální funkce řeči a patří mezi základní zdroje komunikace mezi lidmi. Proto se využívá jako jedna z metod poznávání člověka (De Fina a Georgakopoulou, 2015, s. 241). V angličtině se označuje jako interview a skládá se ze dvou částí. *Inter* znamená mezi a *view* lze přeložit jako názor nebo pohled. Překlad naznačuje, že jde o interpersonální kontakt. Nejčastěji jde o kontakt tváří v tvář, ale využití najde i telefonické interview. Některými autory je slovo interview nahrazeno slovem rozhovor, ten má však širší význam a nelze každý rozhovor pokládat za interview (Gavora, 2010, s. 136). Doporučuje se tedy rozlišit rozhovor od interview. Zatímco rozhovor zpravidla vedeme bezprostředně se zkoumanou osobou či respondentem za účelem zkoumání příp. lepšího poznání, interview je rozhovor o předmětu zkoumání s jinou osobou nebo skupinou osob. Interview bude spíše shromažďovat informace o předmětech, procesech, jevech a lidech, kteří vypovídají pro ně známé skutečnosti, anebo si myslí, že jim jsou známé (Ondrejko, 2006, s. 134).

Na základě empirických poznatků se předpokládá, že chování respondenta při rozhovoru se dá vysvětlit jako výsledek lidského zvažování alternativ. Respondenti volí odpovědi, které zodpovídají jejich představě o alternativě příslušného chování a vedou k nejbližším cílům (Ondrejko, 2006, s. 134).

Rozhovor jako výzkumná metoda umožňuje zachytit vzpomínky, fakta a dokáže i hlouběji proniknout do motivů a postojů osob. Tazatel může sledovat i vnější reakce respondenta a podle nich případně pohotově usměrňovat další průběh kladení otázek. Může posloužit

jako velmi dobrý explorativní nástroj na zmapování problematiky, kterou v literatuře nenajdeme, protože není zpracována, či se s ní výzkumník dosud neměl zkušenost setkat (Gavora, 2010, s. 136-137).

2.2 Význam narativního rozhovoru

Při narativním rozhovoru není subjekt řízen standardizovanými otázkami a není omezen formou otázka – odpověď, nýbrž se nechá volně vyprávět. Tazatel podporuje a podněcuje dotazovaného, aby se podělil o myšlenky týkající se nějaké důležité události prožité v životě nebo konkrétních společenských akcí (Hendl, 2016, s. 180). Vliv tazatele během rozhovoru by měl být minimální. Zapslouchání se do příběhů vyžaduje soustředění, a aby se neztratila návaznost v dějové linii, rozhovory se provádí často, v případě potřeba i každý den (Muylaert et al., 2014, s. 185). Narativní rozhovory a z nich získané příběhy mohou sloužit více účelům. Příběh může odkazovat na konkrétní epizody nebo významné úseky, na které se tazatel zaměřuje, což vede ke vzniku krátkého příběhu, povídky. Další příklad se týká sepsání životního příběhu, biografie. Využití narativního rozhovoru najdeme také u orální historie, což je obraz lidské minulosti popsany slovy, kdy sběr a studium historických informací o jednotlivci, rodině, důležitých událostech či o každodenním životě je založen na osobních prožitcích a cílem není získávání faktů (Kvale a Brinkmann, 2009, s. 155).

Při rozhovoru se soustředíme na příběhy vyprávějících, na zápletky a rozložení obsahu vyprávění. Rozvinutí zápletky či příběhu může přijít spontánně během rozhovoru nebo může být vyvolána na podnět tazatele, který se doptává. I při běžné konverzaci se v odpovědích na otázky nastiňují rysy příběhů. Jak uvádí Kvale a Brinkmann (2009, s. 153), jestliže se do hloubky ptáme a příběhy se rozvíjí, jsou rozhovory jedním z přírodních kognitivních a jazykových forem, jejichž prostřednictvím se jednotlivci pokouší uspořádat si myšlenky ze svého vědomí a vyjádřit je. Výzkumníci vnímají, jak lidé své zážitky vypráví. Při podrobných prepisech se věnuje zvýšená pozornost způsobu vyjadřování, zda dotazovaný váhá, směje se, opakuje se nebo vykonává aktivitu (Denzin a Lincoln, 2011, s. 422). Tím, že si tazatel vybírá témata a určuje směr, kterým bude rozhovor směřovat, do jisté míry ovlivňuje vývoj informací, které získá (De Fina a Georgakopoulou, 2015, s. 246).

Tazatelé jsou obdařeni očekáváním i strachem, aby na nic nezapomněli, přemýšlí, čemu se vyvarovat nebo zda mohou vynechat některé skutečnosti. Badatel by měl být spíše dobrý

posluchač a respondent by měl vystupovat lépe v roli vypravěče. Ovšem neznamená to, že bychom tuto skutečnost museli považovat za ideál či samozřejmost (De Fina a Georgakopoulou, 2015, s. 246).

Je vhodné si uvědomit proces interpretace informací, nejprve je událost nějakým způsobem uložena v informátorově paměti a poté je kódována do slov a vět. Další interpretaci následně provádí badatel, který z narativ sestavuje příběh. Několikrát tak dochází k rekódování informace. Výsledný obraz se bude od události v minulosti nějakým způsobem lišit (Svoboda, 2007). Životní příběh nabízený tazateli má svá pravidla. Je nutno tedy rozlišovat mezi životem vyprávěným a žitým (Nosková, 2006, s. 15). Při úvahách o minulosti tak musíme „číst“ narativum jako dokument archivního charakteru, kriticky, ve smyslu zapojení zaznamenávaných informací do širšího socio-kulturního kontextu a charakteru (motivací, preferencí) vypovídajícího subjektu (Svoboda, 2007).

Míra validity závisí na mnoha faktorech, jako např. přípravě tazatele, osobnosti tazatele i tázaného, ochotě dotazovaného, výběru prostředí, situačním kontextu, struktuře rozhovoru. Při každém rozhovoru vzniká poučení. Ať už se získají data, na kterých lze stavět, tak i odmítnutí potencionálního účastníka může vést k pátrání tazatele po důvodu odmítnutí, a nabízí se tak možnost odrazit se od této zkušenosti a volit jiný přístup (Interview, 2013).

2.3 Prostředí a vedení narativního rozhovoru

Prostředí by mělo být klidné a podle možnosti izolované od dalšího dění. Není vhodné uskutečňovat rozhovory na veřejných místech, i menší počet přítomných lidí může navodit nežádoucí reakce respondenta. Odděleným prostorem se nemyslí sklad, chodba ani podobné místa, nýbrž místnost, která splňuje základní kulturní požadavky a která vzbudí u respondenta důvěru, např. vlastní byt respondenta, oddělená klidná kavárna nebo jiné podobné zařízení. Účastníci by neměli být nikým ani ničím rušeni (Gavora, 2010, s. 137; Ondrejko, 2006, 134-135).

Vedení kvalitního rozhovoru můžeme považovat za vědu i umění zároveň, vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu. Je nutno zvážit délku rozhovoru a obsah témat či otázek, na které bude dotazování probíhat. Tyto problémy se řeší před samotným zahájením nebo v jeho průběhu v závislosti na okolnostech (Hendl, 2016, s. 170). Je vhodné se seznámit s doporučeními, jako jsou udržení pozornosti tázaného, jakým stylem pokládat choulostivé nebo nepříjemné otázky

nebo technika opakování klíčových otázek (Interview, 2013). Většina z nás se nerodí zkušenými výzkumníky, proto je dobré tuto dovednost nacvičit. Návčik je vhodné začít pozorováním či posloucháním jiného interview z nahrávek. Výzkumník si identifikuje jednotlivé prvky, které později zkouší s rodinnými příslušníky, kolegy nebo známými. Výhodou je, že nahrané zkušební interview se následně analyzuje samotným výzkumníkem. Podle obtížnosti se nejnáze učí se strukturovaným interview, protože pořadí otázek je pevně dáno. Později může tazatel po získání dovedností a zkušeností přejít na rozhovory polostrukturované (Gavora, 2010, s. 138).

Na začátku uskutečnění dotazů je nutné prolomit bariéru obav a pochybností a vytvořit vhodné podmínky zbavené negativních emocí. Než se začne rozhovor, musí se výzkumník respondentovi představit jménem, uvést, koho reprezentuje, za jakým účelem provádí rozhovor a jaký má cíl. V případě potřeby musí prokázat svoji totožnost. Rozhovor by měl být nahráván, k tomu je zapotřebí souhlas respondenta. Důvěra při setkáních hraje významnou roli, a proto o její získání se usiluje v první řadě. Cílem tohoto přístupu je umět spolupracovat s účastníkem, vyprávění je vytvářeno ve vzájemné interakci a aktivní kooperaci (Denzin a Lincoln, 2011, s. 421-422; Ondrejko, 2006, s. 134). Rozhovory by měly probíhat důstojně a je vhodné dodržovat určitý etický kodex, který si výzkumník na začátku stanoví. Tak důstojně, jak se rozhovor začíná se všemi náležitostmi, by měl i končit. Jestliže slíbíme anonymitu nebo neuveřejnění určitých informací či publikaci, pak bychom měli dodržet slíbená slova. Právě důvěra v tazatele má za následek „*chut'*“ dalšího setkání, obstarání doplňujících materiálů či zkontaktování jiných významných osob, které mohou hrát roli při získávání informací. Je prospěšná pro obě strany (Interview, 2013).

Aby dotyčný pochopil, co po něm žádáme, měli bychom mu zrekapitulovat téma, dále co od rozhovoru očekáváme a jaký má význam pro nás i pro něj. Vysvětlíme, že nás zajímá celý životní příběh. Poprosíme, aby osoba vyprávěla vše, co se jí v životě přihodilo. Zmíníme, že příběh bude psán chronologicky, tedy začne narozením a postupně přes dětství budou zmíněny veškeré události, které se staly po sobě až do dnešní doby. Ujistíme respondenta, že nás zajímají i podrobnosti a vše, co je pro něj důležité, že máme dostatek času a není tedy nutné pospíchat (Flick, 2002, s. 98).

Výzkumníkovi se doporučuje, aby nejprve zpracoval jakousi kostru celého života a poté se soustředil na zvolený úsek nebo část v životě. Při první fázi hlavního vyprávění tazatel dává otázku k uskutečnění rozhovoru, následně dotazovaný respondent vytváří svoji biografickou prezentaci. Ve druhé dotazovací fázi jsou tazatelem kladeny narativní otázky

týkající se toho, o čem bylo vyprávění (Hendl, 2016, s. 181), a mohou směřovat k jednomu životnímu období nebo fázi života. Ptáme se například: „*Co bylo náplní práce?*“ Prostřednictvím otázek tak dotazovanému pomáháme rozvinout a říci svůj příběh. Některými zjišťujeme určité téma: „*Povyprávíte mi o svých rodičích?*“ Také mohou být více specifické, týkající se již zmíněné situace: „*Můžete mi prosím říct něco k tomu, co se stalo poté, jakmile demonstraci policie zastavila? Dříve jste zmínil situaci X, můžete podrobněji popsat, co se stalo?*“ Občas jej přerušíme a žádáme o vysvětlení nebo událost zopakujeme a čekáme na vyjádření, zda jsme ji pochopili. Právě parafráze, kdy se přetlumočí získaná odpověď, se ukazuje při uskutečňování rozhovorů jako efektivní (Hendl, 2016, s. 181; Kvale a Brinkmann, 2009, s. 155).

2.3.1 Překážky při rozhovoru

Vyprávění je zdroj, který si klade za cíl prozkoumat soukromí respondentů. Je zřejmé, že jednou ze základních příčin, kdy rozhovor nebude uskutečněn, je nechuť ze strany respondentů výzkum zahájit. Jestliže není udělen souhlas, rozhovory nemohou být vykonávány, i kdybychom sebevíce chtěli. V jiném případě se mohou vyskytnout situace, které vyvolávají natolik silné emoce při vyprávění, že respondent není schopen pokračovat. Přímo bolestivé nebo traumatizující zážitky či snaha neublížit jiné osobě způsobí, že vyprávění nebude ucelené, což může vyústit jen v úzkou spolupráci. Pro zachování si odstupů od nepříjemné reality a vzpomínek vzniká u vyprávějího smýšlený příběh (De Fina a Georgakopoulou, 2015, s. 247-248; Muylaert et al., 2014, s. 185).

K chybám nebo zkreslení může dojít za předpokladu, kdy myšlení a chování zkoumaného jedince je ovlivněno např. přítomností výzkumníka či jinými aktivitami jako nahrávání rozhovoru nebo psaní si poznámek (Hendl, 2016, s. 134). K negativům vyprávění prožitků lze řadit to, že člověk v různých etapách svého života může rozumět prožité či prožívané události jinak a informovat tak badatele jinou výpovědí, jeho preference, motivace a zájmy se mění. Takováto situace se stává nevýhodou (Svoboda, 2007). Během rozhovoru musíme dbát na jeho průběh. Vleklé dotazování nebo nepodstatné poznámky snižují jeho efektivitu. Aby se zabránilo negativnímu průběhu, musí tazatel vědět, co se chce dozvědět. Někdy cítí, že je nezdvořilé přerušovat vyprávějího, proto je vhodné jej předem upozornit, že bude v případě potřeby tazatelem přerušen (Hendl, 2016, s. 175-176).

3 BADATELSKÁ PRÁCE V ARCHIVU

„*Historie se uceluje budoucností.*“ Karel Sabina

Události, které se staly v minulosti a z nichž nejen historická věda čerpá v procesu bádání, jsou především zastoupeny písemnými prameny. Ani zájem o mladší historickou tematiku, jež nabízí hojnost obrazových vizuálních „*nepsaných*“ pramenů, nepřinesl výraznou změnu a pozornost je stále věnována především písemnostem (Wittlich, 2012, s. 93). Instituce, které mají za úkol uchovávat, ochraňovat, evidovat a zpřístupňovat tyto dokumenty, se nazývají archivy a k využití slouží především badatelům a studentům například z řad antropologů, sociologů, demografů či geografů. V následujícím textu nastíníme problematiku archivnictví a jeho praktické využití (Kapoun, 2013, s. 29).

3.1 Archivní služba a její cíle

Archiv lze charakterizovat jako instituci určenou k uchovávání, ochraňování, evidování a zpřístupňování archiválií, svým způsobem se jedná o soubor pravidel, zásad a činností podléhajících zvláštní zákonné úpravě (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 141; Šimek, 2008). Definici základních pojmů nalzáme v Zákoně č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě, který byl v roce 2016 novelizován. Upravuje výběr a evidenci archiválií, jejich ochranu, práva a povinnosti vlastníků, držitelů a správců archiválií, jejich využití a také zpracování osobních údajů pro účely archivnictví. Podle §2 se archivnictvím rozumí „*obor lidské činnosti zaměřený na péči o archiválie jako součásti národního kulturního dědictví a plnění funkce správní, informační, vědecké a kulturní*“ (Česko, 2004).

Slovo archiv pochází z řečtiny a slovy archeion nebo archeia se označovaly vládní či úřední instituce nebo jejich budovy, všechny dokumenty zde vzniklé úřední činností a také samotné místo, kde byly ukládány. Později si pojem archiv přejala latina a názvem se téměř shoduje ve většině moderních jazyků. V této době je význam přisuzován ať už instituci pečující o uložení, zpracování a využívání materiálů, tak souboru dokumentů od jednoho původce, který by se měl označovat archivní fond (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 109). V našem případě jím budeme rozumět instituci, budovu, která slouží k ukládání archiválií s péčí o ně. Hlavním archivem v České republice je Národní archiv uchovávající fondy centrálních institucí. Hierarchicky následuje Státní oblastní archiv v Praze nebo Moravský zemský archiv v Brně a pod ně se řadí státní okresní archivy (Kapoun, 2013, s. 29). Okresní archivy uchovávají důležitosti, které byly v daném okrese napsány,

jedná se tak o písemnosti všech obecných, měšťanských, základních a středních škol, spolků, dále archivy obcí, fondy okresních organizací, nemocnic, úřadů, zastupitelstva či okresních soudů. Stále se doplňují a archivují novodobé materiály (Říha, © 2011).

Archiválie lze charakterizovat jako záznamy vybrané ve veřejném zájmu k uchovávání vzhledem k době vzniku, obsahu, původu, vnějším znakům a hodnotě, jež byly dány právním, politickým, kulturním, vědeckým nebo informačním významem. Přestože v archivech převažují písemné materiály, součástí mohou být a jsou i dokumenty obrazové či zvukové. S těmi se nejvíce setkáme v televizních nebo rozhlasových archivech (Šimek, 2008). „*Archiválie převzaté do archivu jsou určeny k trvalému uložení*“ (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 141). Za výjimky se považují vnitřní skartace provedené v případě, kdy se jedná o duplicitní materiály nebo z historického či dokumentárního hlediska bezcenné dokumenty. O provedené skartaci musí být proveden záznam. Péče o archiválie zahrnuje neustálou ochranu před působením vnitřních i vnějších vlivů, kterým jsou archiválie vystavovány. Snahou je minimalizovat nebo předcházet negativním vlivům, které by zhoršovaly podmínky pro správné uložení (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 141).

Do archivů se tak ukládají organicky vzniklé soubory dokumentů úřední povahy, které se získají od původce více méně automaticky, bezplatně a povinně, na rozdíl od knihoven a muzeí, kde jsou rovněž shromažďovány výsledky lidské činnosti trvalé hodnoty (Šimek, 2008). Ve výsledné fázi kompletování písemného materiálu, při kterém se zpracovatel seznamuje s jejich rozsahem, vzniká archivní fond. Fond je tedy „*soubor archiválií, který vznikl výběrem z dokumentů vytvořených činností určité fyzické nebo právnické osoby, organizační složky státu nebo územního samosprávného celku*“ (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 147). Fondy neodmyslitelně k archivům patří a jsou jeho jedinečným rysem.

K nejčastějším důvodům návštěvy archivu v dnešní době patří zájem lidí o historii okolí, dále se jedná o situace, kdy si lidé sestavují rodokmen rodiny a v neposlední řadě z praktických důvodů, kdy je možnost vystavení potvrzení o absolvování studia pro zaměstnavatele např. při ztrátě vysvědčení (Elšíková, 2010). Nahlížení do archiválií není zpoplatněno, tudíž bádání je pro všechny zdarma. Tendence zpoplatnit badatelský list symbolickou částkou jako je tomu v knihovnách bylo zvažováno, doposud ale návrhy nebyly realizovány (Říha, © 2011).

Jak jsme již zmiňovali, archiválie jsou neustále vystavovány vlivům, které je ohrožují. K vnějším patří především chemické příměsi ve vzduchu, hlavně kysličníků síry, které v kombinaci s kyslíkem ničivě působí na papírové písemnosti. K dalším vlivům z prostředí řadíme nadměrné teplo a přímý sluneční svit, jež odnímají vlhkost potřebnou k udržení ohebnosti. Nicméně nadměrná vlhkost vede k tvorbě plísní, proto by se v depozitářích teplota měla pohybovat v rozmezí plus 14 až 18 stupňů Celsia a doporučená vlhkost se pohybuje od 50 do 65 %, záleží na druhu materiálu. K nejhorším situacím patří požár či vytopení, po jejichž propuknutí není již co ochraňovat. Za vnitřní vlivy jsou považovány vlastní složení materiálu a látky obsažené v psací látce. Nepříznivé vlivy zapříčiňují blednutí písma, žloutnutí nebo křehnutí papíru, proto předcházení jim patří k prioritním úkolům vyžadující odbornou péči (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 141-142). „*Základní podmínkou pro jejich uchovávání je dodržování předepsaných hodnot teploty a vlhkosti. Samozřejmostí je zabezpečení proti požáru a krádeži a neméně důležitá je jejich evidence. Pokud se k nám dostane nějaký poškozený dokument, převezeme jej do konzervační dílny*“ (Malušová, © 2015).

3.2 Bádání v archivu

Využití archiválií ke studijním účelům upravuje archivní zákon, badatel se bezprostředně řídí badatelským řádem. Ne všechny uložené archiválie jsou zpřístupněny pro veřejnost. Jak uvádí zákon v §37 „*k nahlížení v archivech jsou přístupné jen archiválie starší třiceti let, není-li dále stanoveno jinak. Do archiválií vztahujících se k žijící fyzické osobě, jejichž obsahem jsou citlivé osobní údaje, lze nahlížet jen s předchozím písemným souhlasem této osoby*“ (Česko, 2004). Jestliže se zajímáme o novější (mladší) materiály, je nutné počítat s tím, že fondy nemusí být doposud zpracovány. V takovém případě nejsou archiválie zpřístupněny pro veřejnost a archiv umožní nahlížení pouze badatelům po předchozím předložení žádosti od konkrétní instituce, která informace vyžaduje, pro příklad uvedeme zpracování akademických prací, kdy příslušná škola vydá pro konkrétního badatele žádost o zpřístupnění informací (Říha, © 2011).

Vyhledávat informace může každý od studentů až po seniory s výjimkou osob znečištěných, pod vlivem alkoholu, drog či jiných psychotropních látek a osob ozbrojených. Žadatel o nahlížení neboli badatel je jakákoliv osoba, která prokáže svoji totožnost občanským průkazem či pasem. V případě odepření ukázat průkaz totožnosti mu bude přístup do prostor zamítnut. Při vstupu se zapisuje do knihy návštěv, kde uvede datum návštěvy, jméno,

příjmení a účel, který ho přivádí. Po vyplnění badatelského listu, jež vyplňuje dozor v badatelně a který slouží i jako žádost o nahlížení do archiválií, jsou údaje badatelem přezkontrolovány a podepsány (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 155).

Před vstupem si badatel svlékne svrchní oděv, s sebou si bere pouze psací potřeby či papír, dovoleno je využití vlastního fotoaparátu, kamery, mobilu, přenosného počítače bez pouzdra nebo příručního skeneru, které na požádání předloží ke kontrole před zahájením studia i po jeho skončení. Na všech přístrojích se vypnou zvukové signály a je nutné zachovávat klid a respektovat studijní prostředí. Není dovoleno kouřit, hlasitě mluvit, jíst, pít či telefonovat (Křížová, 2015, s. 3).

Je vhodné mít před návštěvou již představu o tom, co badatel hledá. Pokud si neví rady, může se obrátit na zaměstnance archivu, kteří většinou poradí i rádi vyhoví. Konzultace nejsou při bádání výjimečné, zvláště u začínajících badatelů. Archiváři osobám poradí, ovšem nejsou povinni prameny číst, překládat či provádět heuristiku (Šimek, 2008).

Předkládání archiválií probíhá na základě písemného vyplnění formuláře, jež musí obsahovat jméno a příjmení badatele, název archivního souboru, číslo kartonu, knihy, signatury, folia či inventární číslo. Vše potvrdí svým podpisem a datem (Křížová, 2015, s. 3). Následné zkoumání a nahlížení do archiválií probíhá tak, aby nedošlo k fyzickému poškození písemností jako je potrhání nebo vpisování, badatel má povinnost archiválie co nejvíce šetřit a vrátit je v takovém stavu, v jakém mu byly předloženy. Také platí zákaz vynášení archiválií z badatelný. Pořizování kopií, výpisů nebo opisů archiv poskytuje za úhradu stanovenou ceníkem služeb. Vlastní fotografování nebo skenování je bez poplatku (Bittner, Bosáková, Kuntová et al., 2005, s. 157-158).

3.3 Fotografie jako historický pramen

Okruh historického bádání je mnohem širší a sahá daleko za hranice písemných pramenů. Kromě fyzicky dochovaných předmětů, orálních, auditivních a jiných záznamů, můžeme vyčlenit skupinu, která přibližuje minulost prostřednictvím obrazu. Zapojení fotografií mezi ostatní efektivní prameny se v minulosti jevil jako komplikovanější, protože zájem těchto dokumentů se rozvíjel postupně v souvislosti s odstupem etap historického vývoje (Wittlich, 2012, s. 87-94). Ve 20. století využití fotografií stoupá, širší uplatnění nacházíme díky vzniku nových směrů ve 2. polovině 20. století, především 70. léta jsou ve znamení uchopování vizuálních materiálů sociology. Nástup kulturní antropologie a historie posílil

ústup od zkoumání velkých dějin ve prospěch bádání zahrnující sledování života společenských skupin i jednotlivců. Zájem o vizualitu dává vstup do nové epochy vnímání. Směřování se týkalo i jiných humanitních oborů (Dvořák, 2012, s. 26-28).

Dnes se široce používají v oblasti výzkumu, jestliže chceme zmapovat, prozkoumat nebo dokumentovat denní i životní zkušenosti, významy lidského jednání (Wang a Dong, 2013, s. 90). Zaznamenávají minulost pro budoucí generace a s jejich pomocí je možné prezentovat obraz těch, kteří s ním souvisí. Většina společnosti má své vzpomínky ukryté právě ve fotografiích, které fungují jako očitý svědek (Dvořák, 2012, s. 47). Sbírkové fondy fotografií dokumentačního charakteru se převážně nachází v archivech, kde se jako národní kulturní dědictví uchovávají. Dále můžeme fotografie nalézt v soukromém držení v rámci rodinných památek nebo sběratelských kolekcí. Mnohé osobní a rodinné památky nebyly dosud objeveny a přitom mohou být zajímavým dokladem každodenního života. Značným problémem soukromého majetku souvisí s proměnou statutu fotografií v čase. V době, kdy jejich majitel zemře nebo přestanou být pro zhotovitele či nejbližší příbuzné památkami, jim hrozí zánik (Wittlich, 2012, s. 94, s. 114-121).

Ve fázi sběru dat se objevuje řada etických problémů, které je třeba zvážit, aby nedošlo vzájemně ke ztrátě důvěry. Informovanost a souhlas je na místě, neboť fotografie způsobují určitou ztrátu soukromí respondentů (Wang a Dong, 2013, s. 90). Jsou spojeny s životem, mají schopnost vypovídat realističtěji a díky nim je možné zprostředkovat jiný pohled, než ukazují dochované dokumenty. Tím se liší od ostatních obrazových pramenů a vyžadují specifický přístup, který na jedné straně z této vlastnosti těží, na druhé se sdělení musí přijímat kriticky (Wittlich, 2012, s. 87-90). Vnější ohledání fotografie by mělo poskytnout základní informace jako datum pořízení, místo, autora snímku, kdo a co je zachyceno. Mnohdy je těžké určit základní data a následné využití se stává značně diskutabilní. „*Zastavený obraz nám dokáže zprostředkovat detaily, které bychom z nejrůznějších důvodů běžně nepostřehli*“ (Dvořák, 2012, s. 32-41).

Kreativní využití fotografií se doporučuje jako jedinečná výhoda při sběru informací, zvláště v kombinaci s verbálním projevem (Wang a Dong, 2013, s. 94). Nejrozšířenější úlohy se hrají většinou jako ilustrace narativního nebo popisného líčení za účelem předložit čtenáři podklad pro lepší vizuální představu popisovaného prostředí. Podle Wittliche (2012, s. 155) „*má fotografická ilustrace nezastupitelný úkol, protože umožňuje vytvářet v čtenářově mysli názornou představu o popisované látce.*“

4 OSOBNOST

„*To, co děláme, dělá z nás to, co jsme.*“ Harvey Allen

Člověk jako bytost sociální má své specifické postavení v přírodě a společnosti. Většina osobitosti nevzniká narozením, ale vyvíjí se postupně v důsledku jeho začleňování do daného společensko-kulturního prostředí, do sítě mezilidských vztahů a činností. To z něj dělá výjimečnou bytost, která se projevuje společensko-sociálně a individuálně, výjimečně. Utváří se člověk s vlastním vnitřním světem rozlišné kreativity a racionality (Danics, Dubský a Urban, 2016, s. 124-126).

4.1 Osobnost a její vývoj

Jestliže se chceme zabývat druhými lidmi, osobnostmi, měli bychom napřed dobře znát sami sebe. I v bibli se setkáváme s tvrzení „*tím, že soudíš druhého, odsuzuješ sám sebe. Neboť soudíš, ale činíš totéž*“ (BIBLE: Římanům 2,1) nebo „*jak to, že vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?*“ (BIBLE: Matouš 7,3). Hodnocení nás samých je těžké a složité, obáváme se, že objevíme něco nepěkného. Máme strach, chceme před lidmi vypadat co nejlépe (Nováková, 2015, s. 12).

Existuje velké množství definic osobnosti, neexistuje jedna platná, uznávaná a obecná. Ve všech je však obsaženo propojení charakteru, temperamentu, schopností a také konstitučních vlastností člověka, jež se vyznačují unikátností anebo osobitostí (Cakirpaloglu, © 2013, s. 5-7). Člověka jako osobnost nejlépe vystihují slova jako poctivost, pokora, emocionalita, extroverze, přívětivost, svědomitost a otevřenost vůči zkušenostem. Autentičnost osoby spočívá v jeho skromnosti a nenáročnosti, nepovažuje se za nadřazené druhým (Zášková, 2014). S pojmem osobnost se setkáváme v různých významech. Používá se v lidové řeči, historických či právních vědách, v psychologii, sociologii. V lidovém jazyce má spíše význam silného něčím výjimečného jedince, kdy být osobností znamená stát se významným. V psychologii se význam vyskytuje jako vědecký koncept, vyjadřuje celek duševního života jedince (Nakonečný, 2015, s. 449). Psychologie se zaměřuje na tři významy. Hodnotící pojem tohoto slova užije laik především při hodnocení člověka, který je nějak pozoruhodný, vynikající v pozitivním slova smyslu. Psychickou individualitou jedince se rozumí osobitost a odlišnost od ostatních jedinců většinou téhož věku a kultury. Osobnost jako architektura či struktura celku psychiky znamená, že je člověk jako celek

po stránce duševní, jde o rozčlenění psychiky na samostatné složky, kdy každá má určitou funkci (Říčan, 2010, s. 13-14).

Lidé jsou vybaveni vrozenými předpoklady reagovat určitým individuálním způsobem. Jedince charakterizují složky či komponenty, jako jsou schopnosti a předpoklady toho, co dokáže a zvládne, dále zaměřenost na určité cíle se snahou něčeho dosáhnout, také charakterové vlastnosti, kterými se řídí a přijal je za své, převládající citové způsoby prožívání dominující v různých situacích, odolnost vůči zátěžovým situacím a stresu, a v neposlední řadě sebepojetí. Uvedené komponenty nelze brát jako dogma. Některé se dostávají do popředí, jiné jsou podřazené, právě to má za následek tvořivý osobnostní přístup. Každá z uvedených položek se mění a aktualizuje v závislosti na sociální situovanosti člověka (Helus, 2015, s. 18-20).

Vývoj osobnosti je celoživotní individuální psychosociální proces, v němž se prolínají genetické předpoklady, vnější činitele i subjektivita. Někteří psychologové zdůrazňují podstatný vliv vrozených a pevně daných činitelů, jiní považují společenské a kulturní činitele za následek utváření osobnosti. Posléze další skupina vyzdvihuje roli subjektivních činitelů, zejména intencionalitu člověka, a je tak zřejmé, že nezaujímají jednotný postoj. Podmínky pro vývoj dílčích osobnostních dispozic se prolínají a nelze tak určit zastoupení jedné či druhé skupiny (Cakirpaloglu, © 2013, s. 33).

Lidé žijí v neustálé interakci s jinými osobami, jimiž jsou v některých směrech ovlivňováni, a také tímto způsobem získávají různé informace sami o sobě. Na sociální oblast lze nahlížet jako na významný faktor, který ovlivňuje celkový rozvoj osobnosti. V průběhu dospělosti se pod vlivem nových zkušeností může projevit větší nadhled, ale i zatrpklost a nespokojenost. Také preference a hodnotová hierarchie jako láska, materiální hodnoty, moc, poznávání podstaty, svoboda, nadhled nebo morální hodnoty se v průběhu života mění. Je třeba si uvědomit, že získané zkušenosti jsou interpretovány a prožívány individuálně charakteristickým způsobem, v závislosti na schopnostech a vlastnostech jedince. Při ocenění vlastních kompetencí a kvalit se odráží to, do jaké míry je člověk sám se sebou spokojen, zda uvažuje pozitivně nebo negativně (Vágnerová, 2010, s. 242-306). Charakterové vlastnosti mají podíl na tom, jaký vztah má člověk sám k sobě i ostatním lidem, společenským skupinám nebo institucím. Dlouhodobým procesem učení se utváří morální, etické a estetické hodnoty. „*Charakter vyjadřuje představu vnějších pozorovatelů o osobnosti člověka a u každého je jedinečný a neopakovatelný*“ (Cakirpaloglu, © 2013, s. 52).

4.2 Osobnosti českého ošetřovatelství

Ošetřování nemocných se vykonává od pradávna, postupně se tak vyvíjela sesterská profese. Jedná se o otevřený a pokračující proces. Odstupem času nám historie odkrývá osobnosti, můžeme vidět, s jakou pílí a chutí dokázaly pracovat, jednat s lidmi, ovlivňovat a zasahovat do vzdělání. Nejen ve světě, ale i na našem území najdeme osobnosti, které se o rozvoj zasloužily. Ve 13. století byla Anežka Přemyslovna (1211-1282) velkou postavou, která stála v počátcích českého ošetřovatelství. Anežka v roce 1233 založila první zaalpský klášter sv. Františka a v roce 1234 v Praze špitály pro chudé a nemocné. Péče poskytovaná těmito špitály byla na svou dobu na vysoké úrovni. Tato významná osobnost českého ošetřovatelství zasvětila celý svůj život pomoci chudým a nemocným, položila tak základy ošetřování nemocných v Čechách. Další významnou ženou, kterou je nutné zmínit, byla Zdislava z Lemberka (1220-1252). Jako laická spolupracovnice vstoupila do řádu a věnovala se charitativní činnosti. Navštěvovala chudé a nemocné lidi, kterým pomáhala a podporovala je (Kutnohorská, 2010, s. 28-29).

O vznik první české ošetřovatelské školy v roce 1874 v Praze se zasloužili MUDr. Vítězslav Janovský (1874-1925) a Karolína Světlá (1830-1899) s Eliškou Krásnohorskou (1847-1926). Obě propagátorky této školy byly české spisovatelky a věnovaly se emancipačnímu hnutí, usilovaly o zvýšení sociální úrovně žen a dívek a staraly se o provoz školy (Kafková, 1992, s. 11). Významnou roli při podpoře ošetřovatelství sehrála také PhDr. Alice Masaryková (1879-1966), která v roce 1919 založila Československý červený kříž a dvacet let byla předsedkyní. Její angažovanost pomáhala zvyšovat prestiž ošetřovatelské profese. Její zásluhou byly do Prahy pozvány tři zkušené americké sestry v čele s Miss Parsons, které vypracovaly koncepci, jak vést teoreticky i prakticky výuku a pomáhaly budovat vysokou úroveň ošetřovatelské školy. K rozvoji ošetřovatelství přispěla také tím, že prostřednictvím stipendií umožnila diplomovaným sestrám studium v zahraničí. Doktorka Masaryková se podílela na založení Masarykovy Ligy proti tuberkulóze a spolku Československé ochrany matek a dětí (Kutnohorská, 2010, s. 81; Pistulová, 2007, s. 29-31).

K prvním českým diplomovaným sestrám patří Anna Marie Hupková-Honzíková, Sylva Macharová, Emilie Ruth Tobolářová nebo Jarmila Roušarová. Sylva Macharová kladla důraz na sebevzdělávání sester. Emilie Ruth Tobolářová byla zástupkyní Macharové a po jejím odchodu se stala ředitelkou české ošetřovatelské školy. Obě se podílely na tvorbě a rozvoji koncepce vzdělávání předválečných ošetřovatelek. Absolvovaly pracovní zá-

jezdy do zahraničí, měly bohatou přednáškovou činnost. Byly zakládající členky Spolku absolventek školy, členky Mezinárodní nemocniční společnosti i výboru Společnosti československých nemocnic (Plevová a Slowik, 2008, s. 89-93). Další ženou, která se zasloužila

o rozvoj českého ošetřovatelství, byla Jarmila Roušarová. Zabývala se osvětou v péči o matku a dítě, napsala první českou učebnici ošetřovatelství s názvem „*Pokyny k ošetřovatelské technice*“, vypracovala pracovní náplň hlavní sestry představené v nemocnici a stala se první civilní diplomovanou sestrou, která v Československé republice tuto funkci zastávala (Kutnohorská, 2010, s. 129-130).

Vývoj ošetřovatelství prochází neustálými změnami. Sestry jsou jejími součástmi, někdy jsou jimi hnány, jindy jsou ony jejich původci. Dovednosti a znalosti sester by měly být takové, aby dokázaly inspirovat stávající sestry ke zdokonalování ve svém oboru (Pistulová, 2007, s. 33). Příkladem a vzorem se stala doc. PhDr. Marta Staňková, CSc. (1938-2003). Od dětství si přála pracovat ve zdravotnictví a pomáhat tak lidem. Kvůli náboženskému vyznání jí zpočátku byla cesta na zdravotnickou školu uzavřena, její cílevědomost, snaha a píle však dokázaly překážky překonat. Po marném boji o přijetí na lékařskou fakultu se rozhodla pro práci zdravotní sestry ve svitavské nemocnici. Po tříleté praxi byla poslána na rok na Vyšší ošetřovatelskou školu do Prahy. Po ukončení osmiměsíčního specializačního pedagogického semináře pro učitelky ošetřovatelské techniky a praktického výcviku se vrátila na zdravotní školu na pozici učitelky. Později začala studovat na Karlově univerzitě v Praze dálkové studium obor péče o nemocné-psychologie (Plevová a Slowik, 2008, s. 69). Jako vysokoškolská učitelka se před medicí i sestry postavila poprvé v roce 1968 a pedagogická dráha se stala jejím posláním. Díky pozici odborné asistentky III. Interní kliniky Fakulty všeobecného lékařství se seznámila s řadou významných lékařů a začala úzce spolupracovat s prof. MUDr. Vladimírem Pacovským DrSc. a doc. MUDr. Jiřím Neuwirthem CSc., jejichž setkání bylo pro její další profesní dráhu velmi důležité (Pistulová, 2007, s. 33-34). Stála u vzniku České společnosti sester (ČSS) a od roku 1974 se podílela na všech jejich významných akcích. Pracovala na koncepci ošetřovatelství, přednášela sestrám na konferencích a seminářích, psala články, skripta i knihy. Vypracovala podklady pro dobrovolnou registraci sester a porodních asistentek a stala se předsedkyní registrační komise (Plevová a Slowik, 2008, s. 70; Škubová a Chvátalová, 2004, s. 20-48). V roce 1988 obhájila vědeckou hodnost kandidát věd a v roce 1990 byla jmenována docentkou Karlovy univerzity (Pistulová, 2007, s. 33-34). V roce 2001 byla za svou celoži-

votní práci oceněna cenou Sestra roku. „*Díky svému postavení ve vědeckých kruzích dokázala posunout ošetrovatelství v povědomí zdravotnické i laické veřejnosti o hodný kus dopředu*“ (Pistulová, 2007, s. 34-35).

První profesorkou ošetrovatelství u nás je prof. PhDr. Valérie Tóthová, Ph.D. Patří k ženám, kterým se daří rozvíjet a zvyšovat úroveň profese pomocí pedagogické činnosti, publikování, studiu a členství v několika organizacích. Založila katedru ošetrovatelství, v odborném tisku publikovala mnoho odborných prací a článků a díky své aktivní činnosti obdržela několik ocenění (Kopuleta, 2014, s. 61-63; Svěráková, 2010).

V neposlední řadě bychom chtěli zmínit významnou osobnost českého ošetrovatelství PhDr. Renatu Halmo, Ph.D. Její odhodlání, vnitřní vůle, vyhraněné názory a postoj jí vedly studijní, profesní i akademickou dráhu. Po vystudování střední zdravotnické školy v oboru zdravotní sestra byla přijata na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze k magisterskému studiu. Vyučovala na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a na II. Interní klinice. Rok 1991 přinesl změny, přerušila slibně se rozvíjející kariéru a odešla do Spolkové republiky Německo. Tam jako sestra u lůžka v Mnichovské nemocnici pracovala na různých odděleních a také se věnovala domácí péči. Také zde učila na zdravotnické škole Berufsfachschule Für Krankenpflege in München. Zpět do Česka se vrátila po deseti letech působení v zahraničí a své teoretické i praktické zkušenosti uplatnila při výuce na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a následně na Ústavu zdravotnických věd na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Její jméno je spjato s rozvojem konceptu sebezpečí, konceptem kinestetické mobilizace nebo bazální stimulace. „*Za tuto záslužnou práci v oblasti implementace konceptu deficitu sebezpečí v České republice získala dr. Halmo ocenění předsedy Holsteiner Pflegegespräche Verein profesora Dr. Olafa Scupina*“ (Špirudová, Hemelík a Zvoníčková, 2016). Koncipovala odborné přednášky, byla autorkou mnoha článků a také působila jako členka redakční rady odborných časopisů či institucí (Špirudová, Hemelík a Zvoníčková, 2016).

Dovolili jsme si poukázat jen na některé z významných osobností českého ošetrovatelství. Samozřejmě si uvědomujeme, že výčet těchto individualit by měl být daleko širší. V českém ošetrovatelství máme řadu charakterů, které svými činy, svojí prací a vitalitou dokázaly či dokazují posunout tento obor ve svém rozvoji dál. Za odvedený obrovský kus práce jim patří velký dík. Tyto sestry se tak staly a stávají pro druhé vzorem, jsou inspirací pro své kolegyně, pro studenty a také pro celou společnost.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODIKA PRÁCE

V této kapitole se zabýváme obecnými informacemi k praktické části bakalářské práce, které se týkají formulování cíle a následného popisu samotné metodiky výzkumu, který jsme v této práci uplatnili.

5.1 Cíl práce

Cílem práce je popsat životní příběh ženy, která vykonávala profesi sestry na Zlínsku.

5.2 Metodika výzkumu

5.2.1 Charakteristika metod

Životní příběh je sepsán z informací, které byly získány prostřednictvím narativního rozhovoru a analýzy archivních dokumentů. Biografický výzkum zachycuje pohled respondenta na prožívané věci, kdy interpretace jsou vyvolávány skrze životní příběh jedince ze vzpomínek ukrývajících se v paměti (Švaříček a Šeďová, 2014, s. 126). Základní charakteristikou použitého narativního neboli biografického rozhovoru je typ nestandardizovaného kvalitativního dotazování, kdy respondent je ponechán, aby volně vyprávěl své myšlenky a vzpomínky na dané téma určené výzkumníkem, aniž by on kladl přímé otázky. Následně poznáváme způsob myšlení a chování respondenta, a také příběh plný historických událostí, kterému stál přímo čelem a prožil jej (Nosková, 2006, s. 7-8). Při sepsání životního příběhu byly použity také archivní spisy, dokumenty a fotografie, které svým obsahem získané informace dovysvětlily a dokreslily. Bylo čerpáno z osobního archivu respondentky, z archivu personálního oddělení KNTB, a.s. ve Zlíně a z Okresního archivu na Klečůvce.

5.2.2 Charakteristika respondentky

Zkoumaná osoba byla žena ve věku 91 let, která celý svůj profesní život pracovala jako sestra v různých pracovních pozicích. Začínala svoji pracovní kariéru jako ošetrovatelka elévka v Baťově nemocnici, postupně se vypracovala na post vrchní sestry polikliniky a následně pracovala 30 let v pozici hlavní sestry okresní nemocnice a také jako okresní hlavní sestra. Ve zdravotnictví pracovala celkem 45 let. Při našich setkáních byla vždy upravená a elegantně oblečená. V mezičase se i ona sama na naše rozhovory připravovala, dělala si poznámky, vyhledávala a snažila se nám poskytnout co nejvíce informací. Když

slíbila, že se k určitému tématu vrátíme, při dalším rozhovoru byla připravena a měla přichystány potřebné podklady. Přála si, aby se v bakalářské práci neobjevilo její jméno a příjmení, zároveň měla zájem poskytnout nám svůj příběh, z toho důvodu v textu používáme na přání respondentky oslovení paní M.

5.3 Organizace výzkumného šetření

Praktická část bakalářské práce je převážně tvořena informacemi získanými při narativním rozhovoru, jedná se o ústní prameny. Samotný výzkumný projekt započal telefonickým zkontaktováním paní M. a dotázáním, zda by byla ochotná svěřit nám svůj životní příběh pro účely bakalářské práce. Po získání jejího souhlasu byly následně prostudovány teoretické informace o biografickém výzkumu a narativním rozhovoru. Před zahájením rozhovorů byly vydefinovány oblasti, které se staly určitým vodítkem při jejich vedení. Pro příklad uvádíme dětství, studium, začátek ošetrovatelské praxe, práci na oddělení apod. Nebyly přesně definovány otázky, které bychom při rozhovoru pokládali, jednalo se o témata, které jsme chtěli s respondentkou otevřít. Na začátku října 2016 jsme si telefonicky domluvili termín k uskutečnění prvního rozhovoru. Veškeré rozhovory probíhaly v bytě paní M., nejprve byla seznámena s důvodem, pro který jsme ji oslovili, bylo jí vysvětleno, k čemu budou získané informace z rozhovoru sloužit. Byl získán písemný souhlas umožňující použít osobní informace, fotografie a dokumenty v rámci praktické části bakalářské práce. Na dalších termínech rozhovorů jsme se domlouvali podle časových možností paní M. vždy po skončení sezení. Vše se odvíjelo od jejího volného času a momentálního zdravotního stavu, snažili jsme se maximálně přizpůsobovat navrhovaným termínům z její strany. Opakovaně se nám však stalo, že kvůli zhoršení zdravotního stavu byly schůzky zrušeny. Rozhovory probíhaly následující 4 měsíce, byly ukončeny v lednu 2017. Při rozhovorech paní M. sedávala ve svém křesle v obývacím pokoji, popíjela z šálku čaj, záznamy rozhovorů probíhaly s jejím souhlasem a rozhovory jsou uchovány k dispozici. Bylo pořízeno 11 hodin nahraného materiálu. Bádání v archivu probíhalo od února do března 2017 a v archivu jsme strávili více než 30 hodin. Aby nám byly informace poskytnuty, bádání předcházelo potvrzení žádosti o umožnění přístupu k informacím, které nám schválil ředitel okresního archivu. Další informace jsme obdrželi po předložení souhlasu od paní M. z osobního spisu personálního oddělení Krajské nemocnice Tomáše Bati, a.s.

5.4 Zpracování dat

Etapy v životním příběhu jsou sepsány chronologicky. Pro přehlednost a dokreslení biografického příběhu se v textu nachází další doplňující informace z historie. Práce je také obohacena o fotografie z osobního i profesního života respondentky, záměrně se u obrázků nenachází citace z důvodu zachování autentičnosti příběhu, citace nalezneme v seznamu obrázků. V textu jsou dále použity informace získané v archivech a archivní dokumenty. Tyto materiály získané z archivních sbírek jsme podrobili analýze dokumentů. S archivními spisy do roku 1949 se nám pracovalo lépe, protože se jednalo o zpracované dokumenty. Práce s novějšími nezpracovanými materiály byla náročnější jak pro vyhledávání, tak manipulování s nimi. Všechny nahrané rozhovory byly přepsány do písemné podoby a následně byla provedena obsahová analýza. Bylo vytvořeno schéma pro kódování, informace byly tříděny a propojovány. Kritériem se staly chronologicky sestavené životní etapy. V dalším kroku byly získané informace doplňovány materiály z osobního archivu respondentky. Při naslouchání i při podrobných prepisech nahrávek jsme se zaměřovali, jak respondentka svůj život vypráví, jak se vyjadřuje, na její tón hlasu, důraznost, zda váhá, směje se, jestli se opakuje či vykonává aktivitu. Při zpracování jednotlivých životních etap jsme si opakovaně rozhovory přehrávali, abychom porozuměli souvislostem, které by z běžného přepisu bylo složité odvodit. Informace získané ze Státního okresního archivu na Klečůvce a z osobního spisu Krajské nemocnice Tomáše Bati, a.s. nám pomohly utvářet jeden celek biografie ženy.

6 BIOGRAFIE PANÍ M. M.

6.1 Dětství a dospívání

Vraťme se v čase, píše se datum 19. července 1925 a ve Frýdlantu nad Ostravicí se právě slaví pouť. Toho dne, ve dvě hodiny odpoledne, přichází na svět paní M. (rozená Teperová). „...*Jsem pouťové nedělní dítě...*“, říká s úsměvem na rtech. „...*Doma mi říkali Alenka...*“. Narodila se jako poslední ze čtyř dětí, její matce bylo 43 let, rodiče ji milovali.

Otec pocházel z Hané u Kroměříže a byl vyučen klempířem. Pracoval ve vzduchotechnice, za prací cestoval do Jugoslávie, Itálie a Rakouska. S matkou paní M. se seznámil ve Vídni. Pocházela ze Slovácka a do Vídně odešla pracovat jako hospodyně k jedné movitější rodině na Mariahilfer StraÙe. Ve Vídni se rodiče vzali, nějaký čas žili a narodili se jim tam dvě děti, Marie a Jan (Baťa II, osobní spis).

Po nějaké době se rodina Teperových přestěhovala do Frýdlantu, kde si postavili ve středu města vlastní dům s velkou zahradou. Narodil se jim tady další syn Stanislav a již zmiňovaná Alenka. Paní M. vzpomínala při našich rozhovorech na dětství a dobu prožitou ve Frýdlantu často. „...*Měla jsem překrásné dětství, díky němuž jsem čerpala sílu do dalšího života...*“. Ve 30. letech minulého století začal otec paní M. pracovat u firmy Baťa ve Zlíně, byl tehdejšími okolnostmi donucen za prací dojíždět. Výchovu Alenky převzala její maminka, „...*nikdy mi neříkala, že dělám něco špatně, jedinou věc, kterou zdůrazňovala, bylo ‚Máňa to umí líp‘...*“. Máňa byla o čtrnáct let starší sestra, se kterou si pro velký věkový rozdíl neužila tolik sourozeneckého dovádění jako s bratry. Kvůli

Obr. 1 Rok 1926

poznámce své maminky si uvědomovala a zakořenila si v srdci, že se vždy všechno dá udělat lépe. A tak mamčiná výchova formovala její charakter a určila směr, jak v budoucnu přistupovala ke všem úkolům.

Vraťme se ještě zpátky do Frýdlantu, nedaleko domu Teperových se nacházel kostel s klášterem Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, kde malá Alenka navštěvovala mateřskou i základní školu. Starší sestra zde také absolvovala obchodní školu a poté, po vzoru své matky, odešla pracovat jako hospodyně do rodiny v Ostravě. Paní M. vzpomínala, že

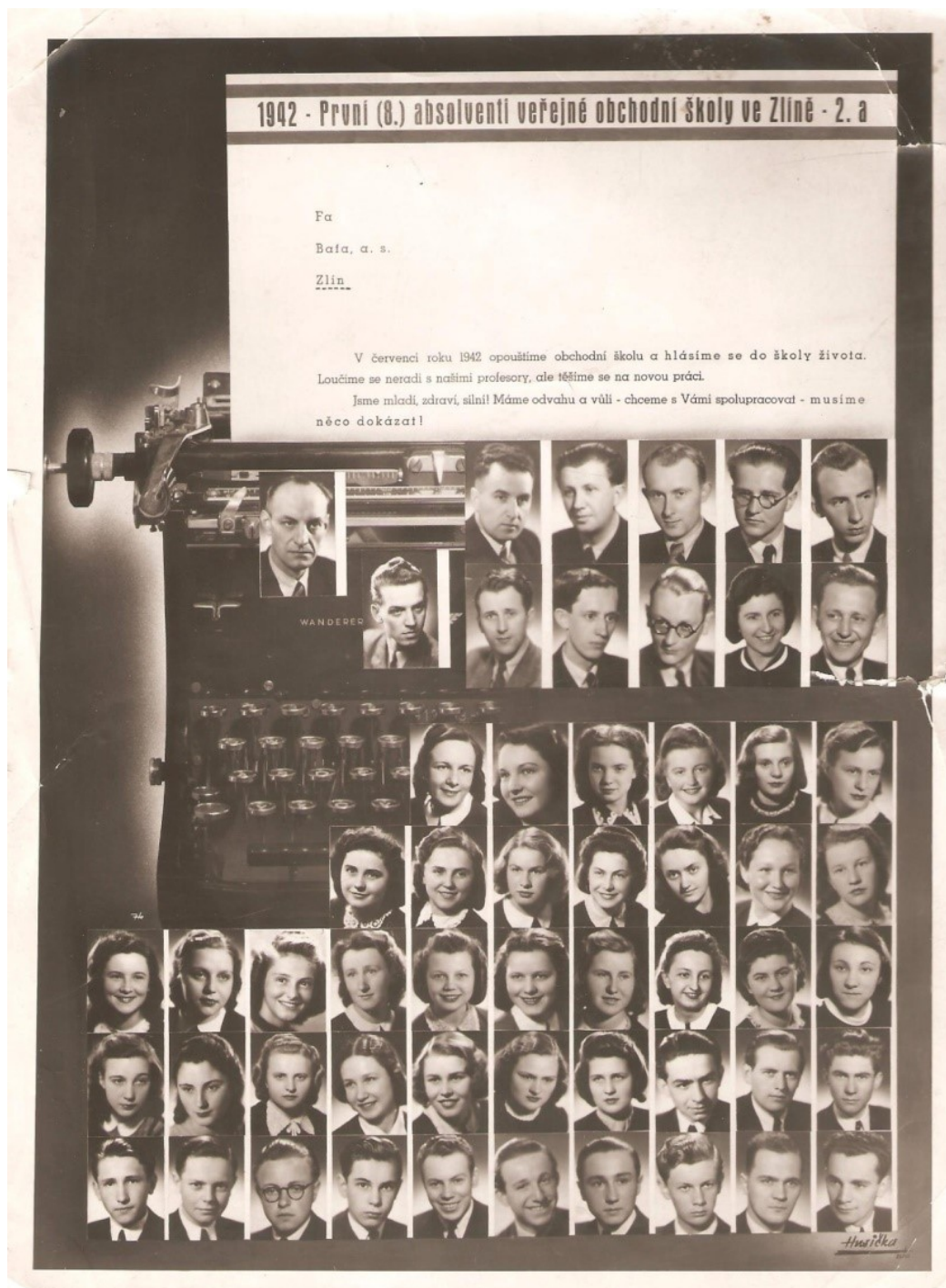
ji jako malá v rodině navštěvovala. Pamatovala si, že „...u dveří stála stolička, na kterou jsem mohla položit desetník nebo menší obnos pro kolemjdoucí žebráky...“.

Na začátku 30. let minulého století otec pracující u firmy Baťa zařídil, díky svým kontaktům, dceři Marii (sestra paní M.) práci v Baťově nemocnici. Připomeňme, že ředitelem nemocnice byl doktor Bohuslav Albert a funkci vrchních sester zastávaly paní Albertová a paní Vavřínková (Bakala, 2003, s. 78). Starší sestra paní M. byla zaměstnána v nemocnici jako provozní prádelny. Prostory, kde se prádlo třídilo, se nacházely v budově dnešní transfuzní stanice. V té době nemocnice neměla vlastní prádelnu, praní prádla zajišťovala firma Baťa v továrně. Náplň práce provozní se týkala třídění a počítání prádla, oprav a vyšívání značek na prádlo, které se používalo na jednotlivých odděleních. Když měla sestra dovolenou, brávala malou Alenku na prázdniny. Bydlela u ní na „svobodárně“, kolektivním bydlení pro ošetrovatelský a pomocný personál postavený nedaleko nemocnice. Paní M. s ní chodila i do areálu nemocnice, a tak se už jako malá, tehdy asi 8 až 10letá, dostala do Baťovy nemocnice, a setkala se tak s ošetrovatelkami i ostatním personálem v nemocničním prostředí, měla možnost nahlédnout do různých koutů tohoto zařízení, které se jí v budoucnu stalo jejím pracovním působištěm.

Frýdlant pro rodinu znamenal domov, nově postavený dům bylo těžké opustit, přes všechny tyto okolnosti se ale rodiče rozhodli přestěhovat do Zlína, otec obdržel nabídku bydlení v baťovském půldomku a nemusel do zaměstnání nadále dojíždět. Dům ve Frýdlantu nezůstal opuštěný, starší sestra se provdala a bydlela v něm. Paní M. se dostala do Zlína natrvalo. Nastoupila po složení psychotechnické zkoušky na jinojazyčnou měšťanskou školu. Psychotechnická zkouška byl několika stranový test obsahující různé úkoly zaměřené na vnímání, paměť, myšlení, logické uvažování a vlastnosti osobnosti (Rozsypalová, Svobodová a Zvoníčková, 2006, s. 11). Zkouška se vykonávala v budově dnešní nemocnice Atlas, velká učebna byla vybavena projektorem, přes který byly na diapozitivech úkoly promítány. Zjišťovalo se, zda se uchazeč se svými charakterovými vlastnostmi hodí pro studium, obchodní povolání či jinou práci. Následně bylo možné srovnávat dosažené výsledky ve studiu s psychotechnickým posudkem (VHŠ Gottwaldov, 1941-1944).

Ve Zlíně paní M. ukončila poslední čtvrtý ročník jinojazyčné měšťanské školy, větev německo-anglickou, a po ní se opět vrátila do Frýdlantu, kde nastoupila na dvouletou obchodní školu. V průběhu studia mladá Alenka bydlela u své sestry. Absolvovala zde pouze první ročník denního studia obchodní školy, protože v té době ve Zlíně existovalo stále jen večerní studium. Firma Baťa výrazně podporovala vzdělání ve Zlíně, večerní škola byla

samozřejmostí a od školního roku 1941/42 bylo zřízeno i denní studium. Jedním z důvodů otevření denního studia bylo zamezení nástupu mladých dívek a chlapců na válečné nucené práce do Německé říše. A tak druhý ročník absolvovala paní M. už ve Zlíně, na veřejné Obchodní škole při Obchodní akademii Tomáše Bati pro zahraniční obchod, v roce 1942 studium ukončila (VHŠ Gottwaldov, 1940-44).

Obr. 2 Absolventi veřejné obchodní školy z roku 1942, paní M se nachází ve třetí řadě shora první zprava

6.2 Nástup do zaměstnání – práce v lékařské studovně

Obr. 4 Fotografie mladé Alenky z roku 1942

Ve Zlíně obecně platilo, že po vystudování měšťanské nebo obchodní školy následovala práce v Baťově továrně. Přesto, že děvčata a chlapi byli místní, často bydleli v Baťovských internátech. V té době mladá Alenka žila s rodiči ve zlínské čtvrti Podvesná. Její otec nechtěl, aby bydlela na internátě, což si ale ona sama ve skrytu duše přála. Rodiče nesouhlasili ani s tím, aby šla pracovat po škole do továrny. Vzhledem k tomu, že se psal rok 1942 a reálně hrozil Alence nástup na nucené práce do Říše, domluvil tatínek díky svým konekcím pro ni místo v Baťově nemocnici, a tak začala jako sedmnáctiletá od 15. července roku 1942 pracovat v lékařské spisovně (viz. Příloha III). „...*Nikdy mě nenapadlo, že budu v nemocnici pracovat jako ošetřovatelka, nepočítal s tím ani můj otec...*“, avšak tato profese ji natolik okouzila a přirostla k srdci, že se jí věnovala více než padesát let svého života. Od svého nástupu do nemocnice byla paní M. vedená jako ošetřovatelka elévka, žákyně vykonávající vše pod dozorem zkušených a diplomovaných ošetřovatelek. Její týdenní mzda činila 270 Kčs (Baťova nemocnice ve Zlíně, 1944). Svoji pracovní kariéru začala v lékařské spisovně, která se nacházela v hlavní budově nemocnice, v prvním poschodí vedle ředitelny. V centrální spisovně se psaly odborné nálezy, celoroční hlášení a přehledy, závěrečné zprávy při propuštění pacientů, rozpisy a kontroly služeb (Bakala, 2003, s. 77). Vstupní budova fungovala jako řídicí centrum nemocnice. V prvním poschodí se kromě pracovny ředitele nacházela pracovna správce se sekretariáty, místnost vrchní sestry, účetní oddělení s pokladnou sloužící pacientům k platbě ošetřovného. Byly zde archivovány chorobopisy již propuštěných pacientů. Druhé poschodí patřilo centrálním operačním sálům. Ambulance a sály pro malé zákroky se nacházely v přízemí budovy se vstupem z areálu nemocnice a vedle nich byly k dispozici rentgeny (Bakala, 2003, s. 77).

Obr. 3 Vstupní budova Baťovy nemocnice z třicátých let

Tím, že vystudovala obchodní školu, ovládala psaní na stroji a těsnopis, což nebylo v té době zcela u dívek obvyklé. Přepisovala pro lékaře jejich zprávy a různé odborné materiály a přednášky. „...*Dělala jsem stále více práce, než jiné ošetřovatelky, byla jsem svobodná a bez závazku, mohla si z časového hlediska dovolit práci navíc...*“. Při vstupu do zaměstnání nebyl patrný rozdíl mezi elévkou a ostatní ošetřovatelkou. Nosila stejné šaty, byla všemi za sestru považována, třebaže svými znalostmi měla k odbornosti daleko. Paní M. obdržela stejnokroj, jednalo se o klasické bleděmodré šaty s kulatým naškrobeným límečkem, který se připínal po vyžehlení k šatům, plátěnou zástěru s kapsou v bílé barvě, jež se zapínala propínacími knoflíky vzadu v pase, a čepec. Paní M. vzpomínala: „...*Než jsem se naučila škrobit si čepec a límec, škrobila mi to maminka. Měla jsem asi tři čepce, které jsem obměňovala. Doma jsme je škrobily syrovým škrobem. Některé sestry si na čepce stěžovaly, že se jim ničí vlasy od spon, většina je neuměla ani škrobit, a proto na hlavě potom vypadal jako plátěný hadr. Také ne každé slušel. I když jsem čepec neměla ráda, tak přeci jen byly vlasy upravenější, ne jako dnes. Naškrobený límec jsem si vpínala k haleně. Zástěry byly velké, já jsem byla štíhlá, mladá, nejednou jsem slyšela, že tu zástěru otočím kolem*

Obr. 5 Ošetřovatelka elévkou v roce 1942

sebe třikrát. Když se podívám na dnešní uniformy, vadí mi to. V čekárně strávím několik hodin pozorováním okolí, každý má oblečené něco jiného, oddělení to dělá hrozně nepořádné. Uklízečky chodí nažehlené a pak vidíte lékaře jen v triku. Myslím si, že to není tím, že by nebyl čas se upravit. Spíš je jim to jedno...“. Platil přísný zákaz nosit šperky, prsteny či náramky, protože je nebylo možné udržovat v čistotě. Nehty na ruku musely být krátce střižené, dobře ošetřované a udržované (Rozsypalová, Svobodová a Zvoníčková, 2006, s. 20).

6.2.1 Práce na oddělení

Jak postupně přicházela do styku více a více s nemocničním prostředím, chtěla začít pracovat na oddělení, ne jen přepisovat zprávy pro lékaře. Proto požádala vrchní sestru a ta ji přidělila na infekční oddělení. Nacházelo se na jedné části desátého pavilonu, druhá část byla interní oddělení. Paní M. vzpomínala na své pracovní začátky, kdy na oddělení leželo

velké množství pacientů s obrnou. „...*Nic jiného jsme nemohly dělat, než je masírovat. A já jsem právě nastoupila a nic neuměla, tak jsem je masírovala, jak jsem uměla nejlíp. Přemýšlím, když to člověk bere s odstupem času, co to má za výhody a nevýhody mít školy nebo nemít školy. Byl to hrozný stres pro mladého člověka...*“. V nemocnicích se tehdy o pacienty staraly dívky a svobodné ženy většinou bez odborného vzdělání, které ač byly vedené zkušenějšími ošetřovatelkami, musely mít nejednou strach při poskytování péče, protože se s podobnými situacemi nikdy předtím nesetkaly. Do Baťovy nemocnice byly na pozice ošetřovatelek elévek přijímány dívky z továrny, které projevily o ošetřovatelskou profesi zájem a osvědčily se v provozu. „...*Při nástupu nebyly vyzbrojeny ani základním odborným minimem pro výkon sesterské služby, ale jejich zaujetí a obětavost byly k tomu prvním předpokladem...*“ (Bakala, 2003, s. 81). Jako ošetřovatelka elévka musela mladá Alenka absolvovat při práci šestiměsíční odborný kurz. V té době bylo v Baťově nemocnici jen pouze pět nebo šest diplomovaných ošetřovatelek, jednalo se o ty, které absolvovaly ošetřovatelskou školu, ostatní měly absolvovaný odborný kurz, který byl zakončen ústními zkouškami a do jisté míry přispěl ke zkvalitnění ošetřovatelské péče. Od roku 1943 se stala oddílečkou neboli přidělenou sestrou. Většinou sester bylo ubytování zajištěno v blízkosti nemocnice na svobodárnách, ale protože bydlela paní M. kousek od areálu nemocnice, ubytování nevyužívala.

Všem ošetřovatelkám při nástupu do nemocnice bylo přidělováno sesterské jméno, aby bylo zachováno jejich soukromí a identita. Přála si jméno Alena, neboť doma ji nenazvali jinak, jenže bylo již obsazeno jinou ošetřovatelkou. „...*Tenkrát mi posílal z Frýdlantu jeden chlapec, jmenoval se Vráťa, růžová voňavá psaníčka, nikdy jsem s ním nebyla ani na rande, akorát jsem věděla, jak vypadal, jinak jsem o něm nevěděla nic. A tak jsem navrhla jméno Vráťa a oni mi jej přidělili...*“, okomentovala své ošetřovatelské jméno s úsměvem.

Pracovní tým na oddělení tvořil vedoucí lékař (primář, docent, profesor), sekundární lékař, staniční sestra, dvě přidělené ošetřovatelky, často elévka a uklízečka. Vyskolené ošetřovatelky vykonávaly práce jako rozdávání léků, asistování při převazech, příprava pacientů na různá vyšetření, příprava intravenózních nebo intramuskulárních injekcí, odběry a podle potřeby zastaly i práce pomocné. Například při teplotách se tehdy využívaly hlavně studené zábaly, neboť tehdejší medicína nenabízela tolik možností. Protože přidělených ošetřovatelek byl nedostatek, veškeré činnosti za ně přebíraly elévky. Ty měly vykonávat méně kvalifikovanou práci, stlaní lůžek, mytí nemocných, úklid nočních stolků, vylévání podložních mís a lahví, a k tomu se učily i práci odbornou. Ráno přišly a pracovaly do večera,

i když přes poledne měly dvě hodiny volno, tak jako všichni u Bati, zpravidla neodcházely a zůstávaly vkuse do večera. Když byla chvilka volná, šly aspoň skládat prádlo. Oddělení se neobešlo bez pracovnice na úklid, většinou se jednalo o staré ženy, které tam v podstatě měly domov, ráno přišly a pracovaly do večera, uklízely, umývaly nádobí. „...*Všichni pacienti byli oslovováni jménem, nestalo se, že bychom je oslovovali jako dnes, pán z druhého lůžka, ve velkém pokoji na trojce, paní tři dva. Oddělení byla malá, personál znal všechny...*“.

Přes den spolu na oddělení byly staniční sestra a jedna sestra přidělená. Staniční sestra zodpovídala za chod oddělení, za provádění ošetrovatelské péče, za řádné hospodaření a inventář (Bakala, 2003, s. 77). Když některá ze sester onemocněla, byla jiná sestra požádána, aby zastoupila. Pracovalo se na dvanáctihodinové a čtyřiaadvacetihodinové směny. „...*Čtyřiaadvacítka, ty už daly zabrat. Stávalo se, že jsem doma po noční službě mamince vyprávěla zážitky a odpoledne jsem šla do kina, a protože jsem šla za zábavou, moc jsem toho nenaspala. Druhý den mě pak čekala náročná čtyřiaadvacítka...*“.

6.2.2 Ústav pracovního lékařství

Baťovy závody zaměstnávaly velké množství zaměstnanců. Ve fabrice byla nelehká práce, při výrobě se manipulovalo se zdraví škodlivými organickými rozpouštědly, lepidly či jinými chemikáliemi, lidé byli vystavováni hluku a prachu. Pracovníci tak byli vystavováni neustálým zdravotním rizikům a komplikacím. Při firmě se zavedlo pracovní lékařství, byla to určitá forma ochrany pracovníků na rizikových úsecích s cílem ochránit zdraví pracujících, odstraňovat závady v provozu. Toto oddělení mělo na starosti preventivní lékařské prohlídky, které měly za úkol předcházet vzniku onemocnění, udržet zaměstnance co nejdéle produktivní. Snahou pracovního lékařství bylo také zjištění zdravotního stavu nově příchozích zaměstnanců. Byla vedena jejich kartotéka, kde byli všichni zaměstnanci klasifikováni podle zdravotního stavu, pečovalo se i o nevýkonné, přestárlé zaměstnance nebo invalidy (Roubal, 1945, s. 5-22). Pracovní lékařství spadalo pod nemocnici a nacházelo se v místě dnešní transfuzní stanice, v prvním poschodí, vedl ho profesor Roubal, který se jako jeden z prvních průkopníků této problematice věnoval. „...*Po válce založeným Ústavem pracovního lékařství, prošla řada vynikajících pracovníků...*“ (Novák, Polášek, Anděl et al., 1983, s. 22). Paní M. začala pracovat pro profesora Roubala už v průběhu roku 1942, ihned po jejím nástupu do nemocnice. „...*Potřebovali překlady odborných článků z němčiny, a tak když zjistili, že umím německy a ještě těsnopis, začali mě úkolovat, ale*

byla to tak odborná němčina, že jsem si s tím nevěděla rady. Mimo jiné, bylo potřeba vytvořit a sledovat přehled lidí, kteří pracovali na rizikových pracovištích a tyto zaměstnance jsme následně oslovovali, aby se dostavili na preventivní prohlídku, tak jsem měla práce dost. Při prohlídkách jsem jim odebírala krev, posílala je na snímky plic. Pan profesor byl kapacita, pracovala jsem tam ráda...“.

6.2.3 Úrazové oddělení

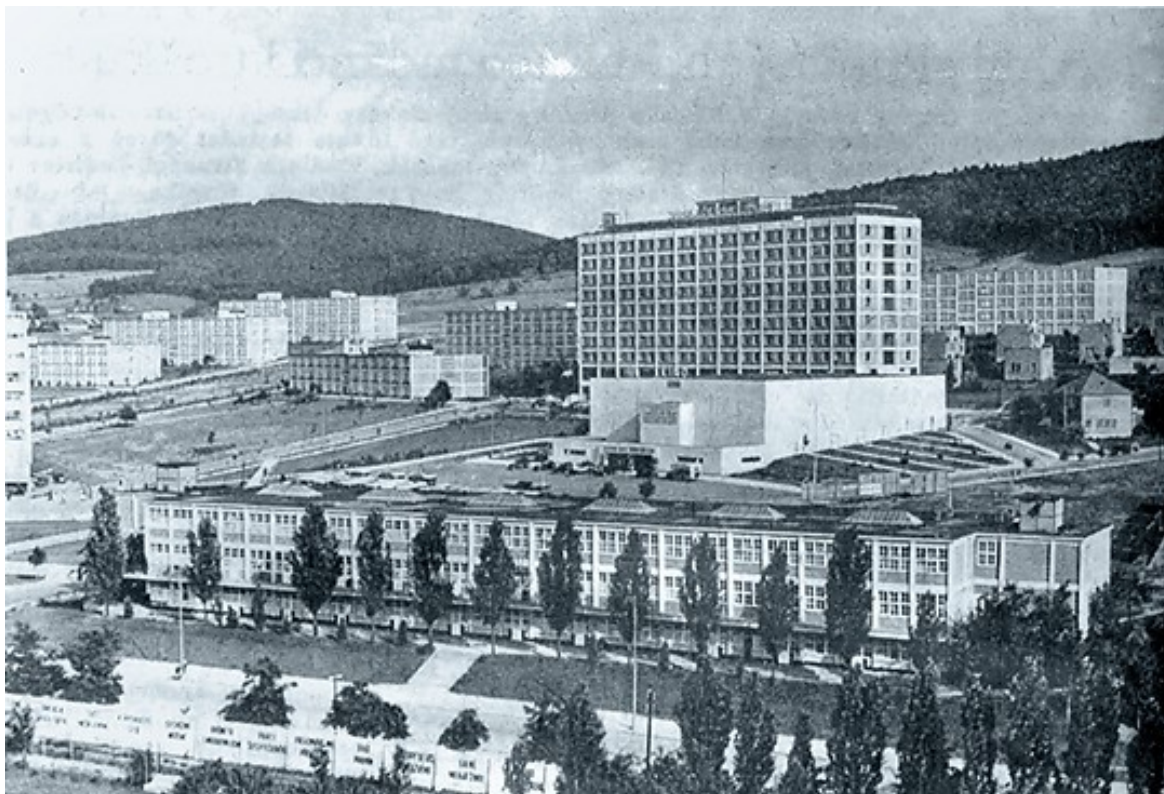
Od března roku 1943 začala paní M. pracovat na úrazovém oddělení, které se nacházelo mimo areál nemocnice, v továrně ve městě. Byla služebně přeložena primářem Černoškem a hlásit se měla u vrchní sestry Maryny, která ji představila primáři Dudkovi (Osobní spis KNTB, a.s., 2017). Později se z tohoto oddělení stal Závodní ústav národního zdraví a dnes je to nemocnice Atlas (Bakala, 2003, s. 71). Úrazové oddělení bylo co nejbližší fabrice, aby se v případě úrazu mohla poskytnout okamžitá pomoc. Jedna etáž patřila personálu a sloužila jako ubytování, neboť stálá pohotovost vyžadovala včasné nasazení. Sama paní M. tu musela přespávat, ačkoliv byla místní. Pokoje pro personál měly většinou dvě lůžka. Samotné úrazové oddělení bylo vybaveno asi 100 lůžky, ambulancí a operačním sálem. Dopoledne zajišťovaly službu dvě sestry a staniční. „...Pamatuji si na jeden případ, kdy ze závodů z Otrokovic přivezli člověka s opařeninami, byla to hrůza, v tom momentě kdo spal nespál, byl hned dole v ambulanci a už se jelo...“.

6.3 Sociálně-zdravotní ústav

Požadavkům a potřebám tehdejší doby nedostačovalo zařízení Baťovy nemocnice, a proto byl vybudován v roce 1932 Sociálně zdravotní ústav (SZÚ) v dřívějším internátě na náměstí Práce (Klepáč 1961, s. 3). „Staré sociální“, jak se ústavu říkalo, stálo v těsné blízkosti Baťových závodů. V této budově byla také Okresní nemocenská pojišťovna (Bakala, 2003, s. 20). Budova byla zbourána a v dnešní době v jejích místech stojí sochy továrníků, Tomáše a Jana Antonína Bati.

V sociálně zdravotním ústavu sídlily i jiné organizace jako Československý červený kříž. V první etáži bylo Ústřední ambulatorium, noční a sváteční pohotovosti, stomatologická ambulance a poradna Okresní péče o mládež se školní lékařskou službou. Druhá etáž patřila kancelářím Okresní nemocenské pojišťovny a Sociální pomoci. Ve třetí etáži sídlila Zdravotnická matrika Baťových zaměstnanců, poradna Ligy proti tuberkulóze, archiv

chorobopisů Baťovy nemocnice, Statistické oddělení, byty personálu a společná jídelna s přípravnou (Stanovy, organizační řády, domácí řády, 1927-50).

Obr. 6 Sociálně zdravotní ústav

Vybavení ústavu se postupně rozrůstalo, nechyběl rentgen. Už od 30. let minulého století se zde shromažďovala „matrika“ zaměstnanců firmy Baťa. Záznamy obsahovaly přehled o celkovém fyzickém a duševním zdraví, byly později doplněny o krevní odběry a snímky hrudníky a staly se pracovní dokumentací pro Ústav pracovního lékařství. Zpočátku se zde prováděly vstupní prohlídky jen u nově příchozích zaměstnanců, později se lékařská prohlídka rozšířila i na ostatní zaměstnance (Klepáč, 1961, s. 3). Ve válečných letech i krátce po válce do ústavu z Baťovy nemocnice dovážel lékaře a ošetřovatelky tzv. „kanton“ (vozidlo). Na konci války a těsně po ní vykonávala funkci vrchní sestry Sociálně zdravotního ústavu (SZÚ) paní Mikulíková, sesterským jménem Ada, „...měla mě moc ráda. Asi proto, že jsem byla mladinká oproti ostatním...“. Ošetřovatelky zodpovídaly za pořádek v ambulancích a ošetřovnách, za provedení odběrů, čisté prádlo, nástroje i nádoby. Prováděly evidenci všech nemocných, evidenci léčiv, zodpovídaly za jejich výdej a rozdělení (Stanovy, organizační řády, domácí řády, 1927-50).

Práce v ambulatoriu

Paní M. začala pracovat v ambulancích a v registračním oddělení Sociálně zdravotního ústavu v listopadu roku 1944 (Osobní spis KNTB, a.s., 2017). Při rozhovorech vzpomínala na způsob práce v registraci pacientů. „...*Nemocný, který přicházel, obdržel od pracovnice na recepci přidělené číslo, následně mu ošetřovatelka změřila teplotu a zvážila ho. Vyhledala obálku v kartotéce, vhodila informace do schránky na dveřích do ordinace, přímo do ní nevcházela. Jestliže bylo zapotřebí udělat odběr nebo odebrat u žen cévkovanou moč, provádělo se to v místnosti k tomu určené. Sociálně zdravotní ústav měl svoji laboratoř, ošetřovatelky uměly běžně vyšetřit krevní obraz. Velmi se dbalo na sterilitu. V ordinacích se nástroje očistily kartáčkem a následně vyvařily. Nechyběla znalost dezinfekčních roztoků, které musely všechny ovládat...*“. Ráno po 6 hodině začínala v ambulanci plicního lékařství, byla to ordinace pana doktora Kotuly. Byla tehdy rozšířená tuberkulóza, také se ošetřovaly pneumotoraxy, pacienti poté docházeli na kontroly. K náplni práce ošetřovatelky na této ambulanci patřily výtěry, jejichž počet sahal k šedesáti až osmdesáti za den. Jako sestra na plicní ambulanci byla zaměstnána maminka dnes již bývalého primáře kožního oddělení KNTB, a.s., pana prim. Šternberského, („...*který mimo jiné také obsadil první místo v anketě Osobnost roku 2015 ve Zlínském kraji...*“), jak nám s přehledem sdělila paní M. O dění v nemocnici se zajímala stále, i když už tam dávno nepracovala. Výtěry se musely provádět od šesté hodiny ranní, a protože bylo obtížné pro zmiňovanou sestru dojíždět do ordinace až z Vizovic, poprosila paní M. o pravidelné provádění ranních odběrů. Jednalo se o infekční práci a tím pádem získala nárok na příspěvek ve výši 300 Kčs (Osobní spis KNTB, a.s., 2017). A když byly dovolené nebo někdo onemocněl, zastupovala a vypomáhala v ambulanci běžně celé dny. „...*Takže snad nebylo místo, kde bych nebyla...*“, snažila se nám popsat a objasnit tehdejší pracovní náplň. Podle harmonogramu práce se v deset hodin psaly skiaskopie. „...*Lékař, který seděl vedle mě, měl olověnou zástěru, ale já ne. Bylo mi devatenáct. Práce na rentgenu se směla vykonávat až od jednadvaceti... Jinak jsem asi nejvíc pracovala v ordinaci u pana doktora Příbyla. Od 12 hodiny byla dvouhodinová polední přestávka, tak jako všude u Bati. Stejně tak jak bylo volno přes poledne v továrně, bylo volno v nemocnici i na sociálním. Utíkala jsem domů na oběd, stejně jako otec a bratři...*“. Jednou se jí stalo, že uprostřed oběda si vzpomněla, že zapomněla vypnout vařič, na kterém byl kastrol se sterilizujícími se stříkačkami, vzala kolo a jela rychle do práce. Tenkrát byly stříkačky skleněné a sterilizovaly se na plynovém vařiči. „...*Já jsem je tam nechala a vařič nevypla...*“. Stříkaček byl nedostatek. „...*Vždy ráno,*

když jsme přišly do práce, jsme šly k vrchní sestře, která nám dala materiál...a teď jí říct, že jsem rozvarila deset stříkaček. Ale ona mi neřekla vůbec nic a dala mi 10 stříkaček. Asi viděla, že tu práci mám ráda a já jsem ji měla hodně ráda, víte...“, dodala upřímným hlasem.

Píše se květen 1945, končí válka, 2. května umírá její otec při osvobození města Zlína (Naše pravda, 1975). Po válce došlo ke znárodnění firmy Baťa, změnil se název Baťovy nemocnice nejprve na Zemskou nemocnici, poté na Státní oblastní a následně na Krajskou. Instituce se pomalu rozrůstala o další oddělení jako neurologické, oční. Od roku 1960 se stala Okresním ústavem národního zdraví (Bakala, 2003, s. 24). Nyní se vraťme na začátek roku 1946.

Svatba a narození syna

V únoru roku 1946 se mladá Alenka Teperová provdala za Bohumila M. Zpočátku bydleli s manželem u její maminky v půldomku na Podvesné. „...*Maminka nás živila a starala se. Těsně před porodem jsem dostala chřipku a zůstala jsem doma...“*. Měsíční plat sestry byl v té době 3380 Kčs. Dne 14. března 1946 se jim v porodnici narodil syn Bohumil. „...*Po porodu mi rozvázali pracovní poměr, obdržela jsem ještě 200 Kčs výživné...“*.

Obr. 7 Svatební fotografie Obr. 8 Se synem Božíkem v porodnici
z roku 1946

Od března do září zůstala doma a starala se o syna. V létě přišla sestra s žádostí od vrchní sestry Ady (Mikulíkové), aby se vrátila zpátky. Neustálé pohotovosti vyžadovaly přítomnost zkušených sester, a také pan doktor Příbyl chtěl mladou paní M. zpátky do ambulance. V říjnu téhož roku manžel nastoupil na vojenskou službu na Slovensko, kde si odsloužil dva roky. Vrátil se v září 1948 (Baťa II, osobní spis).

Obr. 9 Rodinná procházka

Obr. 10 Manželé se synem Božíkem

6.3.1 Vrchní sestra Sociálně zdravotního ústavu

Jako ošetřovatelka navštěvovala od 7. ledna do 28. dubna 1948 odborný kurz pro ošetřovatelky pořádaný Okresní nemocenskou pojišťovnou pro své zaměstnance (Osobní spis KNTB, a.s., 2017). Z Baťovy nemocnice se po zániku firmy Baťa stává Státní oblastní nemocnice. Ředitelem je primář V. Loutocký. V roce 1948 tehdejší vrchní sestra Sociálního ústavu, paní Vlasta Mikulíková (sesterským jménem Ada), odchází do nemocnice vykonávat funkci hlavní (do té doby vrchní) sestry. „...Ada byla, stejně jako můj muž, ve straně...“ (jednalo se o KSČ – poznámka autorky). „...Jako mladá jsem pociťovala vše, co vykonával můj manžel, za nejlepší na světě, tak jsem také byla ve straně...“. Po Adě přebírá místo vrchní sestry v Ústředním ambulátoriu Okresní nemocenské pojišťovny ve Zlíně a Napajedlích od června 1948 paní M., sestra Vraťa. „... Aby byl zajištěn pořádek na ambulanci Okresní nemocenské pojišťovny, doporučuji ustanovit nad pomocným personálem vrchní sestru, která by odpovídala za pravidelný chod služby, pořádek a čistotu jak v boxech, tak i jinde. Za dobu 11 měsíců poznal jsem sestru Vraťu, paní M., jako velmi svědomitou, čistotnou, ochotnou, pilnou, jsem si jist, že svou funkci bude zastávat k naší úplné spokojenosti...“, napsal šéflékař MUDr. Kubíček k návrhu do ustanovení funkce (Osobní spis KNTB, a.s., 2017). Jako dárek dostala paní M. rukavičky vlastnoručně uháč-

kované paní Mikulíkovou. „...*Byla jsem mile překvapená, že jako její nástupkyně dostávám dárek. Doted' je mám schované, jsou krásné...*“. Z postu vrchní sestry řídila práci 15 ošetřovatelek. Zaměřovala se na jejich zdravotní stav, byla jim nápomocná, radila, snažila se získat jejich úctu a důvěru. Menší prohřešky sester trestala osobní výtkou, v případě opakování menšími peněžitými pokutami ve výši 5 – 10 Kčs. Těžší situace nebo trvalou nekázeň hlásila ústavu. Sestavovala denní hlášení, sledovala změny a obeznámila s nimi příslušný personál. Měla právo žádat náhradu za nemocné nebo sestry na dovolené, a také za jejich přeložení na jiná oddělení. Pod její dohled a částečnou evidenci spadalyžačky i ošetřovatelky pokračující v ošetřovatelských kurzech. Ve snaze o další výchovu a odborné vzdělání se zapojovala do činností, které vedly ke vzdělávání personálu, dávala návrhy na vedení ústavu, snažila se o trvalý praktický výcvik sester a ošetřovatelek (Stanovy, organizační řády, domácí řády, 1927-50).

Studium na ošetřovatelské škole

Při příležitosti nástupu do této funkce Okresní nemocenská pojišťovna chtěla, aby si dokončila jakožto vedoucí sestra vzdělání. Stále bylo období nekvalifikovaných diplomovaných sester. Z historie víme, že od roku 1916 existuje Česká zemská škola pro ošetřování nemocných, která v září 1920 přešla na deset let do správy Československého červeného kříže. Do státní správy škola přechází v roce 1931 a nese název Česká státní ošetřovatelská škola. Škola byla dvouletá, první rok byl věnován převážně teorii, druhý rok praktické výuce. Studentky platily školné, které pokrylo ubytování, stravu a uniformu, praní prádla či lékařské ošetření. Studentky, které dostaly úlevu na školném, se musely zavázat, že odpracují určenou dobu na pracovišti po absolvování školy (Kutnohorská, 2010, s. 68-72).

V roce 1949 dochází k přejmenování města na Gottwaldov. V té době nebyla ani zde ani v okolí možnost externího školení při zaměstnání, dálkové studium pro ošetřovatelky neexistovalo. „...*ONP požádala a ošetřovatelská škola při Baťově nemocnici jim vyhověla. Vždy jsem byla někde, kde se začínalo...*“, popisovala paní M. svoji cestu za vzděláním. Okresní nemocenská pojišťovna poslala v dopise požadavek na Ústřední národní pojišťovnu v Praze, z něhož citujeme: „...*Z důvodu naprostého nedostatku školeného zdravotnického personálu dojednali jsme s místní ošetřovatelskou školou možnost externího školení našeho pomocného zdravotnického personálu. Přesto, že ošetřovatelská škola zásadně externisty nepřijímá, uvolila se povolit externí školení pro naši ošetřovatelku pověřenou dozorem nad pomocnými ošetřovatelkami v ambulatoriu. Do tohoto školení tudíž vyslali jsme naši zaměstnankyni M. M., která již vykazovala více jak 5letou předběžnou ošetřova-*

telskou praxi, což jí umožnilo, aby provedla do konce června 1949 zkoušky z obou ročníků ošetrovatelské školy. Jmenovaná je povinná platiti správě školy měsíčně náhradu v částce Kčs 700, zápisné a školní pomůcky. Jmenovaná se zavázala našemu ústavu, že po absolvování školy zůstane v našich službách po dobu tří let...“ (Osobní spis KNTB, a.s., 2017).

Paní M. dostávala k platu zmíněnou částku a tu odevzdávala tamější nemocnici. Podmínky studia zněly tak, že Okresní nemocenská pojišťovna poskytla školné a ona musela zvládnout sloučené dva roky za jeden rok. Na podmínky přistoupila. Peníze nebyly překážkou, žila s maminkou a ta ji podporovala. Dopoledne se účastnila teoretických předmětů s prvním ročníkem a odpoledne následovala praxe s ročníkem druhým. Studium bylo zakončeno státní diplomovou zkouškou, kterou měl na starosti zemský rada a obsahovala jak teoretickou, tak praktickou část. Zkoušky začínala odbornými předměty. Při teoretické zkoušce dostala otázku z neurologie a z anatomie. Z praktických sesterských výkonů předvedla obvazovou techniku. „...Musím se pochlubit, vše jsem zvládla a nakonec jsem byla z obou ročníků nejlepší...“. Ne že by se snažila nějak nadměrně, bylo to v ní. Sama přiznala, že podnět pro lepší výkony jí dávala maminka, opakovala jí, že pokaždé je prostor pro lepší výkony a vždy je co zlepšovat. Po složení závěrečné zkoušky se v červnu roku 1949 stala absolventkou, diplomovanou ošetrovatelkou nemocných. Obdržela Diplom pro ošetřování nemocných (jméno na diplomu bylo z důvodu zachování anonymity skryto). V archivních školních spisech se u jejího jména nachází poznámka: „Velmi inteligentní, samostatná, ctižádostivá“ (Zdravotnická škola Gottwaldov, 1948).

Obr. 11 Absolventké foto

Obr. 12 Diplom pro ošetřování nemocných z roku 1949

6.3.2 Chirurgická instrumentářka

V letech 1953-1954 se v Gottwaldově stavěla nová poliklinika. Budovala se tam a zařizovala nová chirurgická ambulance, paní M. se na vybavování podílela, měla zkušenosti ze Sociálního ústavu. Když pracovala na starém sociálním, asistovala každý čtvrtek na operačním sále. Ráda se učila novým věcem a na sálek chodila ráda. Když na začátku roku 1954 přišla nabídka na dvouměsíční školení pro chirurgické instrumentářky v Praze, rozhodla se, že kurz, který se konal v létě téhož roku, absolvuje (Osobní spis KNTB, a.s., 2017). Popisovala nám, jak kurz probíhal, adeptky byly rozděleny po nemocnicích, ona byla přidělena na operační sály do motolské nemocnice a pod Petřín, do nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Kurz trval dva měsíce. Bydlela na Ruské, občas navštívila švagrovou, která v Praze bydlela. Jednou za měsíc jela domů, celkem za školení dvakrát. „...Byla jsem překvapená, u nás jsme byly zvyklé chodit upravené, kdežto v Praze na uniformu nikdo příliš nedbal, šaty nevyžehlené, o čepcích nemluvě... Když jsem byla na praxi na sále, strávila jsem spoustu času tím, že jsem lepila poškozené gumové operační rukavice. Dělal se to tak, že rukavice, která se vyprala a poté sušila na ústředním topení, se natáhla na ruku, a díry, které šly vidět nebo přes které unikal vzduch, se natřely lepidlem a přelepily vystřiženými kousičky z jiných starých rukavic. Nebyla to vděčná práce a děvčata ji neměla v oblibě, ale já jsem se tomu nebránila a volné chvíle využívala k prospěchu... Vrchní sestra mě vybrala k závěrečné zkoušce na sál k panu prof. Niederlovi, abych mu instrumentovala, i když jsem se předtím chodila na sál jen dívat. Na závěr operace mi pan profesor poděkoval, že jsem mu pěkně instrumentovala...“.

6.4 Hlavní sestra nemocnice

V roce 1954 se otevřelo Okresní zdravotní středisko, poliklinika, paní M. na pozici vrchní sestry nebyla příliš dlouho, od 12. října roku 1954 byla pověřena ředitelem doktorem Vladimírem Bučkem výkonem funkce hlavní sestry Městského ústavu národního zdraví (Nemocnice s poliklinikou). Dr. Buček vykonával funkci vedoucího lékaře polikliniky, když se stal ředitelem nemocnice, zařízení se spojila a vznikla Nemocnice s poliklinikou (NsP). Zástupkyní hlavní sestry se stala již dříve v textu zmiňovaná sestra Ada (V. Mikulíková).

Vedoucí sestra zastává společensky i funkčně důležité místo. Musí umět komunikovat se sestrami, lékaři a nadřízenými. Osobnost hlavní sestry se vyznačuje energií, vitalitou, chutí do práce, důsledností, širokým rozhledem i odolností vůči stresu (Jáchimová a Svatošová, 2006). Doba bez počítačové techniky vyžadovala schopnost řízení a samostatnost, kreativitu

tu i vnímavost. Velké množství podřízených pracovníků a jejich řízení vyžadovalo, aby vedoucí sestra měla přehled. „...*Hlavní sestry, které nastupovaly po mně, měly k dispozici počítače a jiné technické vybavení. Já když jsem v té době potřebovala vyřešit počty zaměstnanců, rozdělení nebo jejich nedostatek, musela jsem si poradit. Šla jsem na personální a stěžovala si, že nemám lidi, co mám dělat. A dostala jsem od pana Nesvadby (personalisty) radu, říkával: ‚To máš jednoduché. Udělej si tabuličku a do ní si vypiš..‘. Musela jsem si umět namalovat tabulku, do ní vypsát oddělení, počty pracovníků, abych případně zjistila, proč mám rozdíl minus dva pracovníky. Jestliže se má hospodařit, musí se umět hospodařit se vším. Pak zjistíte, že tabulka je základ všeho. A já se tím řídila...“.*

Dvoutelé studium pro vedoucí sestry

Post hlavní sestry vyžadoval vzdělání. Hlavní sestry by měly dokázat zabezpečit chod nemocnice, řídit ošetrovatelský personál, neopomenout podstatné detaily, zdolávají překážky. Do jejich rukou je vložena důvěra, měly by proto být úspěšné manažerky, iniciátorky, aktivistky, organizátorky a pracantky (Jáchimová a Svatošová, 2006). V roce 1970 byla přijata k dvoutelému studiu pro vedoucí sestry, které probíhalo na Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně, ukončila jej v roce 1972. Ve své závěrečné práci s názvem *Struktura spotřeby pracovního času vedoucí sestry OÚNZ*, kterou vedl JUDr. Bohuslav Kutěj, popsala strukturu pracovního dne vedoucího pracovníka, řešila, jakými činnostmi se vedoucí sestra během dne zabývá, kdo a do jaké míry ovlivňuje její činnost, kterým úkolům věnuje nejvíce času, a zabývala se problematikou postavení vedoucí sestry ve struktuře zdravotnické soustavy (M, 1971, s. 5). Práce je doplněna statistickými údaji, grafy, které jsou i po estetické stránce na vysoké úrovni. Je třeba si uvědomit, že byly dělány bez počítačové grafiky. Když si představíme, kolik práce, času, trpělivosti a pečlivosti dalo zabrat tvůrci jejich zhotovení. Pro zajímavost uvedeme, že nejprve byla práce psaná ručně, poté opravena a následně přepsána na stroji.

Postavení vedoucí sestry, styl práce, struktura pracovního dne i metody práce byly v té době nejednou v odborné literatuře či ve zdravotnických zařízeních předmětem diskuze. Diskuze, která byla vedena, přinášela vždy novou problematiku a ukázalo se, že toho lidé málo znají sami o sobě, že nedokáží uspokojivě odpovědět na otázku, jaká má být úspěšná vedoucí, jakými metodami má pracovat, kolik času věnuje vlastnímu managementu, jaký je režim dne vedoucího pracovníka. Při XIV. sjezdu KSČ se kladl velký důraz na zkvalitnění řízení, tento úkol byl stavěn jako jeden z hlavních úkolů pětiletého plánu rozvoje na léta 1971-1975. Byla vize, aby bylo ve větším měřítku, než tomu bylo do té doby, využita

v praxi vědeckotechnická revoluce i moderní metody řízení. Měla se zavést socialistická racionalizace, kterou lze definovat jako „...*cílevědomé a systematické využívání všech poznatků a prostředků, které nám poskytuje věda, technika a praxe ke zvyšování výkonnosti, hospodárnosti a kultury práce tak, aby jednotlivci, kolektivy pracujících a nakonec celá společnost dosahovali svých cílů inteligentním způsobem, tj. optimálním vynaložením lidských schopností, času, materiálu a energie...*“ (M, 1971, s. 3-4). Pro vedoucí pracovníky z toho plynul požadavek zkvalitnit metody jejich práce, také zvýšit účinnost řízení všech procesů, dbát na nejširší rozvoj osobnosti pracujících. Usnesení se muselo projevit i v oblasti zdravotnictví, kdy Ministerstvo zdravotnictví vytyčilo své hlavní úkoly a jejichž plnění kladlo na vedoucí pracovníky značné nároky. Řešení problémů teoretického i praktického rázu se neobešlo bez zavedení nových a moderních metod v řídicí funkci (M, 1971, s. 4).

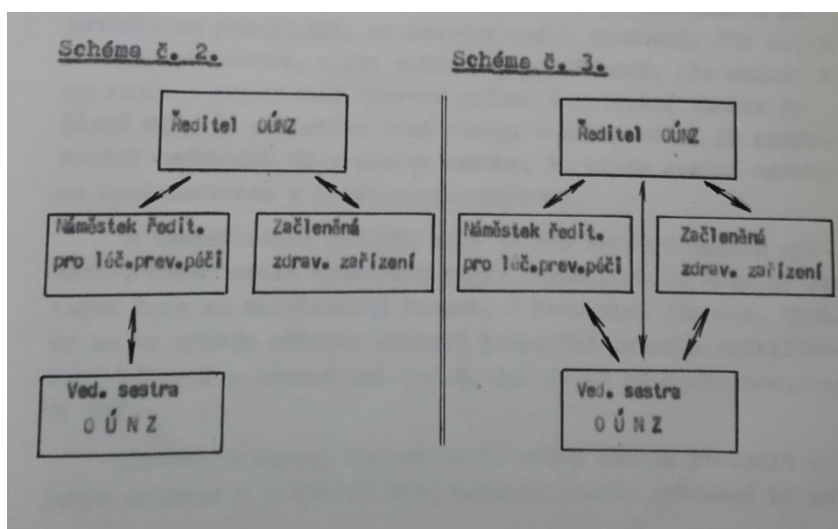

Obr. 13 Paní M. s prof. Rybkou při práci

Vedoucí sestra plní společensky i funkčně důležité místo, píše paní M. ve své práci a dále si dovolíme citovat její cíl: „...*Chtěla bych ve své práci nastavit zrcadlo sama sobě a podívat se na vlastní práci a na základě konkrétní studie analyzovat současný stav...*“. Využila metody vlastního snímkování pracovního dne s momentkovým pozorováním, kdy nemusela dělat podrobné zápisy o vykonávané činnosti a sledovat jejich časovou náročnost, ale jen v určitých intervalech učinit stručný záznam.

Okresní ústav národního zdraví (OÚNZ), jehož byla hlavní sestrou, zajišťoval zdravotní péči pro více než 170 tisíc obyvatel okresu. Do soustavy zdravotnických zařízení začleněných do OÚNZ spadaly Nemocnice s poliklinikou, Závodní ústav národního zdraví, Poliklinika Valašské Klobouky, Okresní hygienická stanice, dětská zařízení, lékárny a Střední Zdravotnická škola. Ředitelství sídlilo v okresním městě Gottwaldově. V OÚNZ pracovalo 2 196 pracovníků, z toho 413 lékařů a jiných vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců, 1 186 nelékařských zdravotnických pracovníků a 128 pomocnic. Zbývající počet tvořili pracovníci ostatních kategorií. Paní M. zodpovídala v letech 1969 – 1970 za rozmístění 1 314 nelékařských zdravotnických pracovníků i za kvalitu jejich práce. Počet naznačuje rozlehlost problematiky, kterou ze své funkce musela řešit. Hlavní sestra věnovala převážnou část svého pracovního dne organizační a řídicí činnosti. Dále se věnovala pracovním i osobním rozhovorům a práci dokumentačního charakteru. Do nejvíce zastoupené skupiny patřila kontrolní činnost, bez kterých se tato práce neobešla. Uváděla, že pravidelně docházela do zařízení i mimo pravidelnou pracovní dobu a ověřovala si úroveň organizace práce, etiku ošetrovatelské péče i kvalitu práce podřízených pracovníků. V největším zastoupení byla její činnost dána vlastní iniciativou, následují podněty svěřeny nadřízeným pracovníkem, v nižším zastoupení stáli podřízení pracovníci, společenské organizace a jiní pracovníci. Jako hlavní sestra si řídila a organizovala ve většině případů svoji práci z vlastní iniciativy, aniž by musela dostávat podněty. Tvrdí, že hlavní sestra by měla mít vedle náležité kvalifikace také osobní předpoklady, jako je aktivita, vyrovnanost, extroverze, racionálnost a organizační schopnosti. Mezi náležité kvalifikace patřily nejen odborné znalosti, ale i dostatečná praxe a společenská angažovanost. Ve více než polovině odpracované doby musela řešit situace, které vyžadovaly okamžité řešení, následovaly situace vyskytující se pravidelně každý měsíc, dále situace běžného roku a ostatní situace. Nejméně měly perspektivy, jež zastupovaly okolo 8 %. Výsledek nasvědčoval tomu, že v práci převažovala improvizace opírající se o zkušenosti a praxi. Autorka uvádí, že „...čím vyšší funkce, tím méně by mělo být improvizace a více koncepční činnosti...“. Tento výsledek považovala za varující. Vykonávala funkci jak hlavní sestry OÚNZ, tak Nemocnice s poliklinikou (NsP), zajímalo ji, kolik času věnuje celookresním problémům a ostatním zařízením. Největší podíl byl věnován řízení nemocnice, neboť byla ze zařízení největší. Zároveň byl čas ovlivněn stylem práce, ve kterém praktikovala výchovu a vedení své zástupkyně, hlavní sestry NsP, pověřovala ji řešením samostatných úkolů, které by jinak musela vykonávat sama. Podle závažnosti problematiky kontrolovala její práci, za kterou zodpovídala. Hodně

času bylo věnováno personálním otázkám, což je pochopitelné při velikosti ústavu a při představě, že vedoucí sestra měla na starost přes tisíc zaměstnanců. Porady, schůze a školení zahrnovaly ředitelské porady, konzultace s ředitelem NsP i ostatních zařízení a porady s vrchními sestrami nemocničních oddělení. Byly zdrojem informací a formou řešení. V měsíci červnu roku 1970 odpracovala celkem 214 hodin, což v přepočtu na pracovní dobu znamená překročení jednu a půl hodiny denně navíc. Čas strávený navíc nesouvisel s vykonáváním výzkumného šetření. Jak uvádí, setkala by se s těmito čísly i v jiných měsících nezávisle na výzkumu. Zjištění této situace dalo za podnět ji řešit, protože pro každého pracovníka existuje určitá hranice únosnosti, kterou nelze překračovat, a také proto, že vedle pracovních povinností je nutnost starat se o svoji rodinu a domácnost. Často se hovořilo, zda bylo pro tehdejší podmínky dostačující, aby celý ústav vedla jedna sestra. Vyskytovaly se názory, aby každé zařízení mělo svoji vedoucí sestru. Ovšem ze získaných výsledků bylo patrné, že práce byla odváděna kvalitně a stíhána. V ústavu byla funkce vedoucí sestry OÚNZ i NsP řadu let sloučena, kdy hlavní sestra NsP byla kontrolována hlavní sestrou OÚNZ. Klasický model podle Ministerstva zdravotnictví měl jak výhody, tak nevýhody. Jestliže by vedoucí sestra praktikovala podřízenost náměstkovi, znamenalo by to, že by nepřišla do styku s ředitelem OÚNZ. Všechny podklady by dostávala od náměstka, což by v praxi znamenalo zdlouhavou cestu při řešení problémů, zejména ve vztahu k jiným zdravotnickým zařízením. Na druhé straně by však dodržovala zásady jen jednoho vedoucího. Model využitý v Gottwaldově znamenal, že vedoucí sestra dostávala pracovní úkoly od ředitele NsP i OÚNZ. Nevýhodou byla dvojitá podřízenost, avšak kladný vztah měla situace k začleněným zdravotnickým zařízením. Výhodné bylo, kdyby

sestra mohla vykonávat pouze jednu funkci a měla by dostatek času na kvalitní řízení i kontrolní činnost, avšak nadále by zůstalo značné psychické i fyzické zatížení pracovníce (M, 1971, s. 6-33).

Obr. 14 Postavení hlavní sestry podle Ministerstva zdravotnictví (schéma č. 2) a postavení hlavní sestry v OÚNZ a NsP (schéma č. 3)

Postavení vedoucí sestry prošlo vývojem a do budoucna stav určitě nebude konečný, jak popisovala. Praxe si nadále bude vynucovat její postavení. Paní M. si díky výzkumu uvědomila, že bude zapotřebí změnit styl práce tak, aby se ve větším měřítku mohla věnovat koncepční práci. Problematika práce vedoucí sestry byla, je a bude složitá. Hlavní sestra zastávala názor, že bude nutno rozšířit kritéria i požadavky na výkon této funkce. Jevilo se jako nutné stanovit podrobnou pracovní náplň vedoucí sestry, aby se předcházelo improvizacím. Popisovala, že do budoucna stěží vystačíme jen se znalostmi střední zdravotnické

Obr. 15 Hlavní sestra ve své kanceláři

školy. Ukazovalo se, že jde o samostatnou, specializovanou funkci, která vyžaduje hluboké znalosti z oblasti teorie řízení, studia práce i psychologie osobnosti a přihlédnout se musí i k osobním předpokladům (M, 1971, s. 33-34).

Obr. 16 Předávání diplomů na Ústavu doškolovacího vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, třetí zprava

Hospodaření bylo na místě. Při vedení nemocnice se zaměřovala i na běžné věci, ne jen ošetrovatelského charakteru. Zařídila, aby jí na konci měsíce sestry z oddělení připravily žádanky, na kterých bylo v seznamu napsáno, kolik mýdel a toaletních či úklidových prostředků potřebují.

Obr. 17 S úsměvem na rtech

Při kontrolách na oddělení se pak zaměřovala také na sklady, a jestliže zjistila, že mají těchto prostředků přebytek, žádanky na nové neschválila, aby se co nejvíce ušetřilo. Zdravotnický materiál neschvalovala, za něj zodpovídali lékaři. K náplni práce patřila také kontrola oddělení a práce sester, zaměstnanci se kontrolovali i při nočních směnách. Z každé velké kontroly musel být zápis, jež se doložil řediteli a kontrolnímu odboru, sama paní M. vzor zápisu navrhla a ředitel Krejčíř jej schválil. Do zápisu se zaznamenala poslední kontrola,

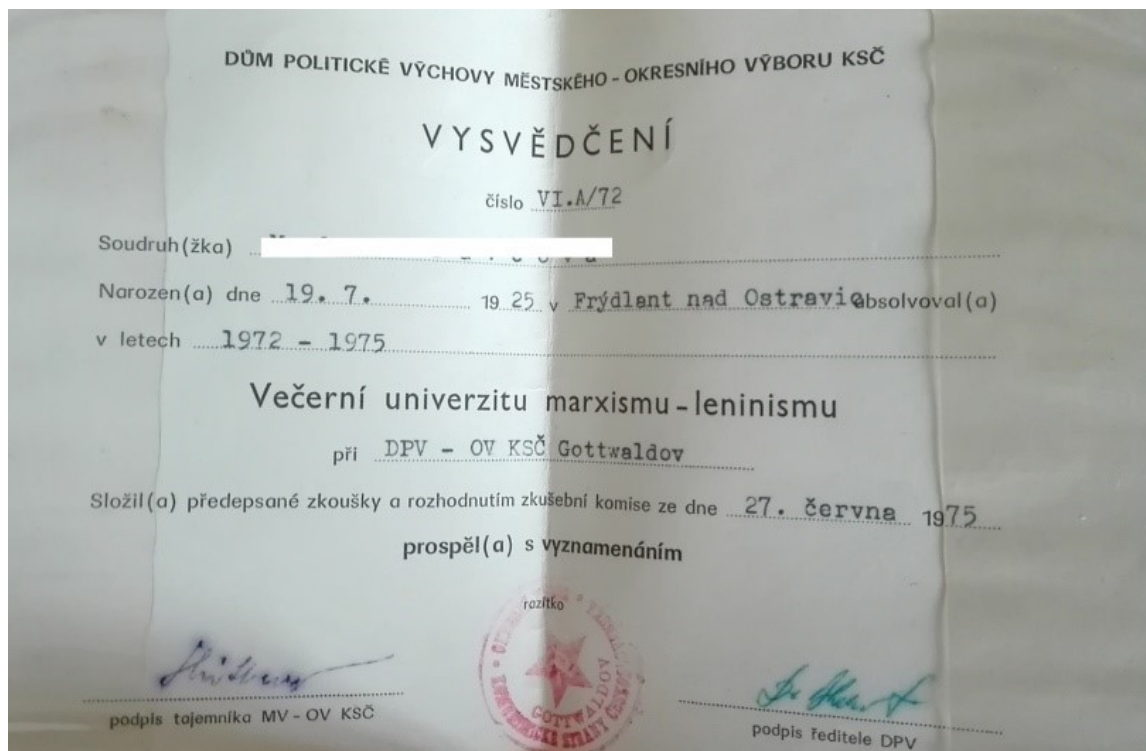
na co byla zaměřená a zda byly nedostatky napraveny, dále na co se zaměřuje nynější

kontrola a termín, dokdy musí být vše splněno. Vytvořila se pravidla, která měla posloužit ke zkvalitnění chodu oddělení i práce zaměstnanců

Pravidelně jezdila spolu s dalšími sestrami do Prahy na porady hlavních sester, účastnila se různých vzdělávacích akcí, jako byl např. Kurz pro hlavní sestry z krajských nemocnic s poliklinikou konaný 8. – 13. prosince 1958. V důsledku územní reorganizace a zrušení Krajského ústavu národního zdraví v červnu roku 1960 byla odvolána jako hlavní sestra NsP a ustanovena do funkce hlavní sestry Okresního ústavu národního zdraví. Roku 1962 jí bylo zvýšeno postavení, převzala přímé řízení středoškolských a nelékařských zdravotnických pracovníků Nemocnice s poliklinikou a tím se ušetřila funkce hlavní sestry NsP. Plat měsíčně činil 1600 – 1900 Kčs. V červenci v roce 1976 nastalo rozdělení funkce vedoucí sestry OÚNZ a vedoucí sestry Nemocnice s poliklinikou, kdy se paní M. stává vedoucí sestrou celého Okresního ústavu. Jako vedoucí poradního sboru při Ústavním vzdělávacím středisku při NsP své návrhy předkládala řediteli, spolupracovala při sestavování plánů a hlavních úkolů a také projednávala náplň kurzů.

Svoje zkušenosti a názory uplatňovala při přednáškové činnosti. Na seminářích pro vedoucí sestry, kdy počet zúčastněných sahal k 120ti, zmiňovala např. význam studia u vedoucích sester. Sestry se sjížděly ze všech krajů Československa, což svědčilo o velkém zájmu o uvedenou problematiku. Reprezentovala pracoviště, svůj připravený referát vhodně do-

plnila názornými diapositivy a předávala informace týkající se různých problematik. Sama přitom absolvovala v rámci dalšího vzdělávání středních zdravotnických pracovníků různá školení. Také jako členka zkušební komise hodnotila žákyně v pomaturitním specializačním studiu v oboru ošetrovatelské péče. V letech 1972-1975 absolvovala večerní univerzitu marxismu-leninismu (Osobní spis KNTB, a.s., 2017).

Obr. 18 Vysvědčení z večerní univerzity marxismu - leninismu

Byla členkou České společnosti sester, zastávala i funkci okresní předsedkyně tohoto spolku. Prosazovala moderní trendy v ošetrovatelství, podporovala vzdělání, pořádala odborné akce (Škubová a Chvátalová, 2004, s. 21). V roce 1976 pořádala Česká lékařská společnost a Česká společnost sester ve spolupráci s Českou diabetologickou společností národní sjezd ve Františkových Lázních na téma Problematika diabetu v práci sestry. Sjezd se zaměřoval na preventivní činnost sestry, ambulantní služby v péči o nemocné a řešila se i týmová práce v péči o diabetiky, účast diabetika ve vlastním léčení a zvláštnosti v dětském věku. V roce 1977 měla na starost celostátní sjezd Společnosti ve Zlíně. Od předsedkyně Adély Chocholouškové obdržela poděkování a ocenění za přístup, za skvělé uvedení akce, tradiční moravskou pohostinnost a odpovědnost, zároveň byla požádána o zachování další přízně a spolupráce. V létě jako zdravotnice dohlížela na mládež na pionýrském táboře ROH (Osobní spis KNTB, a.s., 2017).

Obr. 19 Prvomájový průvod v 70. letech, paní M. stojí uprostřed

Do OÚNZ v Gottwaldově jezdily různé pracovní skupiny, setkávala se s různými lidmi, jen pro zajímavost uvádíme, že např. v roce 1982 byla školitelkou ředitele nemocnice Jemenské lidově demokratické republiky. Cílem jeho čtyřtýdenního pobytu bylo studium organizace a řízení československého zdravotnictví. Součástí bylo i postavení vedoucích, vrchních i staničních sester v systému řízení a úkoly vyplývající z této funkce, dále systém řízení a organizace práce středních zdravotních pracovníků, nelékařských zdravotních pracovníků i pomocníků na vybraných odděleních interních a chirurgických oborů, jednotkách intenzivní péče a jiných odborných úsecích jako laboratoře či rentgeny (Osobní spis KNTB, a.s., 2017).

I ona sama vyjížděla čas od času na zahraniční pracovní cesty. Byla v odborech ROH a v předsednictvu KSČ. Nejen jako střední zdravotnický pracovník, ale i jako uznávaná sestra, byla zvána k různým projektům. Na zahraničních cestách se především projednávaly organizační záležitosti. Po přivítání a pohoštění následovaly schůze, kde se řešily problémy teoretického i praktického rázu. Mnohdy ani nebyla možnost podívat se na oddělení, které z vlastní iniciativy delegace navrhla. Spíše se cestovalo po krajích, probíralo se vše,

zdravotnictví i platy. Mohla tak porovnat úroveň vybavení oddělení, pokojů, dětských jeslí či vybavení na poliklinikách. Při svých cestách navštívila Berlín, Vídeň, Kyjev nebo Litvu.

V 70. a 80. letech vyučovala na vedlejší pracovní poměr na Střední zdravotnické škole v Gottwaldově, kde využila svoje zkušenosti v rámci přednáškové činnosti a pomáhala své poznatky předávat studujícím žačkám. Vyučovala Teorii pracovní výchovy a Praktický výcvik dle učebního plánu. Byla navržena členkou komise pro závěrečné specializační zkoušky na SZŠ v Gottwaldově Ústavem pro další vzdělávání středoškolských zdravotnických pracovníků v Brně. Pedagogickou činnost na střední zdravotnické škole vykonávala v mimopracovní i pracovní době, zameškanou pracovní dobu si musela nadpracovat (Osobní spis KNTB, a.s., 2017).

K 1. lednu 1985 se zvedl její plat na 3750 Kčs. V únoru roku 1986 byla jmenována ředitelkou OÚNZ, MUDr. Pacejkou, předsedkyní Ústavního výchovně vzdělávacího střediska OÚNZ Gottwaldov. Posláním úseku výchovy a dalšího vzdělávání bylo zabezpečovat a provádět výchovu a další vzdělávání pracovníků organizace v souladu s rozvojem péče o zdraví, s požadavky orgánů státní zdravotnické správy a potřebami okresu. Poradní sbor se scházel dvakrát ročně za účelem programování, plánování a hodnocení výchovy ve zdravotnictví. Sbor projednával potřeby odborníků pro jednotlivé úseky, podával náměty na organizování školních akcí a jejich zaměření. Na tuto vykonávanou činnost bylo nahlíženo jako na plnění pracovních úkolů (Osobní spis KNTB, a.s., 2017)

K pracovní spokojenosti přispěli také kolegové. Ve svých 57 letech mohla odejít do starobního důchodu. Ředitel Krejčíř a později i ředitel Pacejka ji oslovili s nabídkou, zda by ještě v postu nechtěla pokračovat. Po přemlouvání nabídku odsouhlasila a svoji kariéru ukončila až v roce 1987 v 62 letech (Osobní spis KNTB, a.s., 2017).

Sesterské povolání vyžaduje zodpovědnost a přináší spoustu stresu. Paní M. zabrala její práce spoustu volného času. V socialistickém Československu byl do roku 1968 povinný 6ti denní pracovní týden, s 44 pracovními hodinami (Novotná, © 2014). I když s odstupem času paní M. v sobotu do práce nemusela, administrativa zabírala spoustu času, práci si nosila domů nebo dodělávala nutné papírování či řešila pracovní záležitosti. Manžel nebyl sportovec, ale měl rád přírodu. Iniciátorem zájezdů byl většinou on. Oba milovali lyžování a plavání, v létě na skútru procestovali kus světa, v zimě si užívali hor. Mezi oblíbené a často navštěvované patřily Krkonoše, Beskydy, Šumava, Vysoké i Nízké Tatry. Při rozhovoru její manžel dodává: „...*Nakonec ti to pomohlo a dožila ses takového věku*“

a s úsměvem mu paní M odpovídá, jak je mu vděčná. Každoročně navštěvovali zahraničí, objevovali krásy Kubu, Bulharska, Maďarska nebo Rumunska. Nechyběly turistické výšlapky po kopcích, přes les nebo jen krajinou. Doma ve svém volném čase neuměla odpočívat. Věnovala se pletení nebo vyšívání, stále vykonávala nějakou činnost. Od svého muže slýchávala: „...*Prosím tě, alespoň chvíli sed' v klidu...*“, neuměla to. Ráda chodila za kulturou do divadel, filharmonie nebo na různé koncerty. Manžel si našel denně chvílku, aby si procházkou zpříjemnil den a odpočinul si. V sobotu nebo neděli rád absolvoval túry, kdy přišel úplně zničený. Paní M. většinou čas neměla, přišla navečer z práce, přichystala večeři, udělala, co bylo potřeba a někdy se vracela znovu do práce. Vykonávala ráda veškeré činnosti spojené s profesí sestry, i když jí vzala spoustu času. A jak šel čas, stala se z ní babička a prababička. Milovala čas strávený s vnoučaty a pravnoučaty. O prázdninách jim vařila, kluci se překřikovali v pochvalách: „...*babičko, ta polívka píše...*“, „...*ne babičko, ta polívka kreslí...*“. Její dvě vnoučata a čtyři pravnoučata byla pro ni potěšením.

Obr. 20 Dovolená v Tatrách v roce 1971

6.4.1 Ocenění

Patřila mezi lidi, kteří byli zvyklí dotahovat věci do konce. Prosazovala vlastní cíle, politicky i veřejně se angažovala. Za své výborné pracovní výsledky a celoživotní přínos byla nejménou oceněna. V roce 1971 jí byla udělena Pamětní medaile k 50. výročí založení

KSČ, byla nositelkou stříbrného i zlatého odznaku ROH za dlouholetou aktivní práci, v roce 1975 jí bylo propůjčeno státní vyznamenání „*Za vynikající práci*“ (Osobní spis KNTB a.s.). K 80. výročí založení Krajské nemocnice Tomáše Bati, a.s. byla v roce 2007 oceněna za své dlouholeté působení v nemocnici. Při slavnostním večeru v Městském divadle ve Zlíně Paní M. obdržela od vedení nemocnice Ocenění za celoživotní přínos v rozvoji zdravotní péče zlínského regionu (Havlíková, 2007).

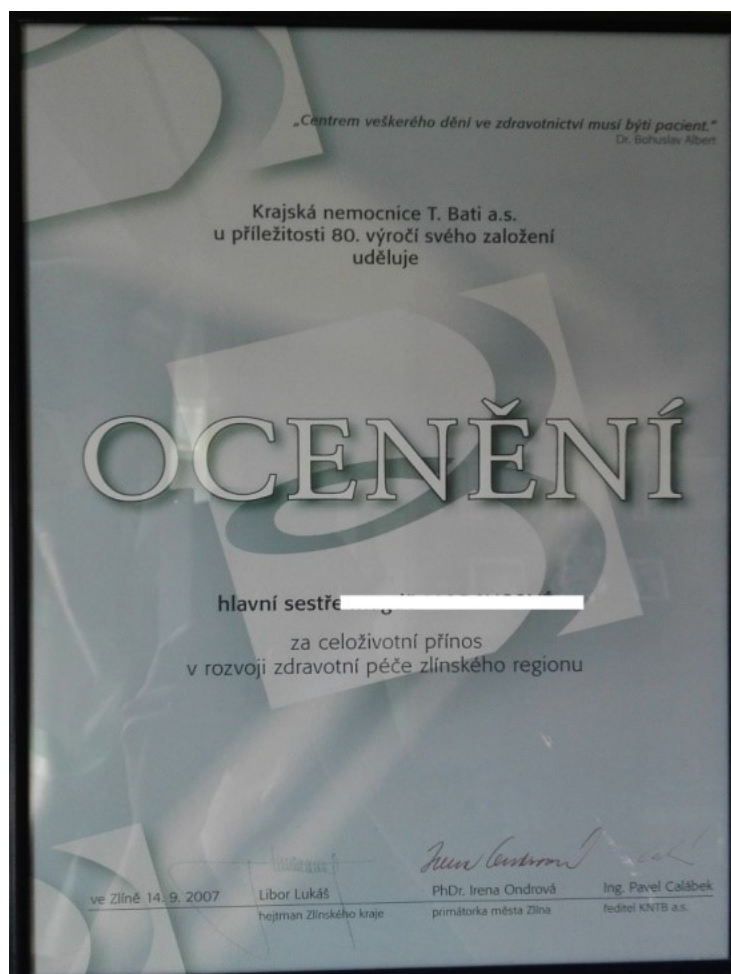
Obr. 21 Vyznamenání za vynikající práci propůjčené prezidentem ČSSR v roce 1975

Obr. 22 Udělení čestného zlatého odznaku za dlouholetou aktivní práci v ROH v roce 1978

Obr. 23 Zleva: státní vyznamenání, pamětní medaile k 50. výročí založení KSC, zlatý odznak ROH, stříbrný odznak ROH

Obr. 24 Ocenění za celoživotní přínos v roce 2007

6.5 Na sklonku života

I když trpěla závažným onkologickým onemocněním, žila plnohodnotným a smysluplným životem. Ráda navštěvovala kulturní představení, i nyní v pokročilém věku měla stále abonentku do Filharmonie Bohuslava Martinů a předplatné do zlínského Městského divadla. Byla zvána k významným akcím konaných v nemocnici nebo na společenské večery, při kterých se setkávala s řadou bývalých spolupracovníků. Měla řadu přátel, udržovala živé přátelské kontakty. Tak jak se zhoršoval její zdravotní stav, trávila jako pacient v nemocnici stále více času, sledovala dění v ambulancích a na oddělení z jiného úhlu. Některé sestry a lékaři ji stále i po letech poznávali a vzpomínali na její působení ve zdejší nemocnici. Z jejich vzpomínek bylo patrné, že sesterské povolání měla moc ráda, ale jak říkala, „...vzalo mi mnoho svobody...“. Žila pro něj celým srdcem, vykonávala řadu činností nad rámec povinností. Čas strávený v nemocnici převyšoval nad časem stráveným doma s rodinou, „...ale i přes to všechno bych se pro toto povolání rozhodla znovu...“ (paní M.).

Obr. 25 Třídní sraz ve Frýdlantu v září 1992, paní M. se nachází vpředu uprostřed ve světlém kabátě

6.6 Jak ji viděli

Vzpomínka PhDr. Anny Krátké, Ph.D., současné akademické pracovnice ÚZV FHS ve Zlíně, bývalé sestry v Baťově nemocnici:

Když se řekne jméno M. M., vybaví se mi elegantní dáma s velkou autoritou. V roce 1972 jsem nastoupila do tehdejšího Okresního ústavu národního zdraví v Gottwaldově (nynější Krajská nemocnice T. Bati, a.s. ve Zlíně) do pozice pomocnice. Protože byla hlavní sestra na dovolené, přijímala mě její zástupkyně B. Bylo mi necelých 17 let, byla jsem absolventkou dvouleté Dívčí odborné školy a protože mi nebylo vysvětleno, co tato pozice znamená, myslela jsem si, že se jedná o „pomocnici sestrám při práci“. Po prvním pracovním dnu jsem byla překvapená, že budu jen uklízet. Šla jsem za hlavní sestrou, to jsem se již setkala s paní M. a zeptala jsem se, jestli se s tím nedá něco dělat. „*Drž se smetáku a pracuj*“ odbyla mě rázně. Když zjistila, že nejsem jen brigádnice, zařadila mě později do kurzu pro sanitářky, protože jak řekla „*mladé holky je na úklid škoda*“. Asi za dva roky jsem navštívila hlavní sestru znovu s tím, že bych chtěla dálkově studovat SZŠ, jestli by mi neporadila, kam se mám obrátit. Internet tehdy nebyl a já se ptala pouze na SZŠ v Uherském Hradišti a ve Zlíně, a tyto školy dálkové (večerní) studium neotevíraly. Hlavní sestra mi sdělila, že sester má dost, ale sanitářek málo, že tedy nemá zájem, abych studovala. Náhodně jsem se dozvěděla, že SZŠ ve Vsetíně plánuje otevření oboru Zdravotní sestra i v dálkové formě studia, tak jsem se přihlásila. Říkala jsem si, že hlavní sestra M. o tom nemusí vědět, plánovala jsem, že na výuku si budu brát dovolenou a náhradní volno. Byla jsem přijata, ale ze školy po mně chtěli potvrzení zaměstnavatele. S hrůzou jsem šla za touto „ráznou“ hlavní sestrou a čekala jsem, že mi potvrzení nevydá. Stal se však opak, ochotně mi vše podepsala a řekla, že mi fandí, že vidí, že si jdu za svým cílem. Hlavní sestra M. M. vzbuzovala obrovský respekt, ale dokázala ocenit poctivou práci.

Vzpomínka bývalé staniční sestry v Baťově nemocnici:

Za vedení paní M. byl na oddělení pořádek, chodila na kontroly, otevřela klidně lednici a hned si všechno zkontrolovala. Sestry si to samozřejmě řekly mezi sebou a vše fungovalo.

Vedení KNTB, a.s.:

Byla vynikající organizátorkou, dokázala dodat odvalu, radovala se z každého sebemenšího úspěchu. Svými postoji a zásadami pozitivně ovlivnila ošetřovatelskou péči v nemocnici. Čest její památce (Vedení KNTB, 2017).

7 DISKUZE

Hlavním cílem bakalářské práce bylo popsat životní příběh ženy, která celý svůj život pracovala jako sestra. Životní příběh je sepsán z informací, které byly především získány prostřednictvím narativního rozhovoru. Rozhovory probíhaly od října 2016 do ledna 2017, bylo třeba se na ně připravit předem, kdy jsme si vydefinovali oblasti jako dětství, studium nebo práce na oddělení, které se staly určitým vodítkem při jejich vedení. Neustále jsme se přizpůsobovali změnám témat během rozhovoru. Ve svých 91 letech byla paní M. v dobré kondici, kognitivní funkce byly plně zachovány, přesto nebylo v jejich silách předat nám veškeré informace. Jistou překážkou byl její zdravotní stav, kdy se nám opakovaně stávalo, že jsme museli domluvené setkání zrušit a nahradit v jiný den. Velkou roli hrála únava respondentky, která často byla důvodem k ukončení již prováděných rozhovorů. Naopak vlídné přijetí a motivace předání informací byla natolik silná, že ji udržovala v co nejlepší kondici až do posledních chvil, sama se na naše rozhovory připravovala, pomáhala s vyhledáváním dat, dělala si poznámky, její snahou bylo poskytnout nám co nejvíce informací. Při psaní biografie osobnosti jsme se neobešli bez objektivních faktů, proto jsme v práci také uplatnili archivní spisy, dokumenty a fotografie, které svým obsahem získané informace dovysvětlily a dokreslily. Bylo čerpáno z osobního archivu respondentky, důležitým zdrojem se stala závěrečná práce respondentky, která obsahovala náplň práce hlavní sestry Okresního ústavu národního zdraví. Dále jsme čerpali z archivu personálního oddělení KNTB, a.s. ve Zlíně a z Okresního archivu na Klečůvce. Etapy v životním příběhu jsou sepsány chronologicky. Archivní spisy získané z archivních sbírek byly podrobeny analýze dokumentů. S archivními materiály do roku 1949 se nám pracovalo lépe, protože se jednalo o zpracované dokumenty, naopak náročnější bylo manipulování s novějšími nezpracovanými materiály, především informace k období od nástupu na pozici hlavní sestry v roce 1954 se v archivu obtížněji vyhledávaly. Všechny nahrané rozhovory byly přepsány do písemné podoby a následně byla provedena obsahová analýza. Vytvořili jsme schéma pro kódování, informace jsme třídili a propojovali se všemi dostupnými zdroji.

Zvolený výběr, zpracování biografie sestry, nás naplnil, ponořili jsme se do světa minulého století, probádali jsme životní dráhu ženy, která celý svůj profesní život zasvětila ošetrovatelské profesi. Práce věnovaná životu významné osobnosti na Zlínsku je výpovědí o jejím profesním i osobním životě, prolínání životopisných událostí s historickými nám pomáhá nastínit jedinečnost respondentky a její individualitu v kontextu doby, ve které žila. Biografie, jak je již zmíněno, je individuální popis života, proto práci nesrovnáváme s jinými

biografiemi. Každá osobnost jinými zásluhami a jinou cestou pozvedá sesterskou profesi, dokáže se vypracovat na vysokou úroveň, jejími zásluhami se ošetrovatelství posouvá o kus dopředu nebo ve své době udělá pro tento obor vše nad rámec možností. Myslím si, že důležité při psaní biografie je zvolit správný výběr osobnosti, o jejíž příběh máme zájem, která nám může předat mnoho zkušeností a inspirace. My jsme takovou ženu našli, sledovali jsme ji nezkresleným a kritickým pohledem. Tato práce nás vedla k zamyšlení nad tehdejší situací a nad posunem ošetrovatelské profese. Naší úlohou bylo odkrývání střípků příběhů a skládání je do souvislého vyprávění. Mrzí nás, že nás tato významná dáma opustila dříve, než si mohla sama dokončenou práci přečíst. Věřila, že ji dokončíme tak, abychom nejen my, ale i lidé, kteří si ji přečtou, z ní měli radost, zavzpomínali a ocenili profesi sestry.

Biografie byly, jsou a budou aktuální. Společnost se skrze ně dozvídá o významných životech lidí, kteří pomohli tvořit historii, měli možnost rozhodovat, konat, podílet se, měnit a tvořit. Díky nim zjišťujeme mnoho podstatných společensko-politických změn, ale i osobních postojů a vlastních bojů, které se hluboce zapsaly do podvědomí, zpracovávají se po celý život a následně vedou k zamyšlení, inspiraci, ocenění, uznání. O životě paní M. jsme se rozhodli psát proto, aby se uchoval kousek ošetrovatelství druhé poloviny minulého století. Považujeme za důležité tyto střípky uchovat stejně tak, jako jiné velké celky mozaiky historického vývoje našeho ošetrovatelství. Práce ukazuje, jak jednoho člověka ovlivňují dějiny a historické události, ale také jak jedinec ovlivňuje celek, byť v menší míře. Žijící pamětník se stává vzácností, která se bohužel nedá na rozdíl od sepsaných výpovědí uchovat navěky. Toto setkání považuji za velmi silnou životní zkušenost, která se nenaskytá každý den. Svým vyprávěním mě paní M. obohatila o nové informace, vzpomínkami mě přenesla do doby minulého století, dozvěděla jsem se o životní cestě pro náš kraj významné sestry. Po všem, co jsem měla možnost se o paní M. dozvědět a nastudovat, se mi jevila jako dáma vyzařující respektem a úctou, byla v ní stále oddanost k ošetrovatelské profesi. Svoji pílí, chutí, optimismem a odhodláním, ale i politickými okolnostmi, se vypracovala z řadové ošetrovatelky do vedoucí pozice. O svých zásluhách a oceněních se vždy vyjadřovala skromně a pokorně. Dožila se krásných 91 let, i na sklonku života z ní vyzařovala chuť do života, optimismus a nezdolaná životní energie.

ZÁVĚR

Když jsem si vybrala téma, jehož obsahem bylo sepsání životního příběhu významné osobnosti z oboru ošetrovatelství ve Zlínském kraji, neuměla jsem si představit, co mě čeká. Vstupovala jsem do neznámé řeky. O paní M. jsem věděla pouze to, že zastávala pozici hlavní sestry v nemocnici v našem kraji. Než jsme započali s rozhovory, musela jsem nastudovat a seznámit se s teoretickými pojmy a východisky narativního rozhovoru, biografického výzkumu a s badatelskou prací v archivu. Tyto poznatky jsem shrnula do teoretické části práce. Také jsem se ponořila do studia historie zlínské nemocnice a dostudovala řadu dalších informací tak, abych pochopila a následně propojila získaná data z rozhovorů s historickými událostmi druhé poloviny minulého století.

Základní a nosné informace k sepsání biografie jsme získali narativním rozhovorem s ženou, která pracovala více než 40 let ve zdravotnictví, z toho 39 let zastávala vedoucí pozice jako vrchní či hlavní sestra. K získaným poznatkům jsme přistupovali kriticky s nezaujatým postojem. Probíhající rozhovory nás stále více obohacovaly o nové informace, propojovali a spojovali jsme jednotlivá data a skládali jsme životní mozaiku. Dovolím si být na závěr této práce osobní a mohu s určitou dávkou nadsázky, ale i hrdostí říci, že jsme navázali spolu s paní M. přátelský vztah. Její vyprávění a vysvětlování souvislostí bylo pro mě velmi přínosné a obohacující.

Paní M. se za svůj pracovní život vypracovala z ošetrovatelky elévky přes přidělenou ošetrovatelku, vrchní sestru až na post vedoucí sestry poměrně velké nemocnice, prošla i řadou odborových funkcí. Prožila svůj pracovní život v socialistickém režimu, politicky se angažovala. Každé z těchto období a každé pracoviště sehrálo v její profesní dráze důležitou roli. To všechno společně s možností soustavného sebevzdělávání i s možností spolupracovat s řadou vynikajících lidí přispělo k její spokojenosti a jako uznávanou sestru ji viděli spolupracovníci i veřejnost. Poznala řadu významných sester i lékařů, kteří byli, stejně jako ona, zapálení pro svůj obor. Byla uznávanou autoritou, vyzařovala respektem. Byla pracovitá, optimistická, měla nezdolnou životní energii, kterou si dokázala udržet až na skloněk svého života. Za své pracovní výsledky a celoživotní přínos obdržela řadu ocenění. Ochotně nám věnovala svůj čas, trpělivě vysvětlovala a pomáhala nám pochopit řadu souvislostí, dovolila nám nahlédnout prostřednictvím vzpomínek do jejího soukromí. V únoru tohoto roku zemřela ve svých 91 letech. S úctou na ni vzpomínáme. Čest její památce.

Obr. 26 Podzim 2016

„Váš svět se stane tím, čím se rozhodnete, aby byl. Je dokonalým odrazem vašeho postoje, který zrcadlí vaši osobnost.“

James Lee Valentine

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKALA, Jiří, 2003. *Baťova nemocnice ve Zlíně 1927-2002*. Zlín: Baťova krajská nemocnice. Kodiak print s.r.o. Dostupné z: SOkA Zlín, knihovna, inv. č. C1788.

BAŤA II, osobní spis. Dostupné z: SOkA Zlín, Baťa II, osobní spis M.M. Svit, Zlín.

BELLER, Miles, 2015. How Not to Write a Biography... Perhaps: A Preface. *Psychological Perspectives* [online]. **58** (1), 95-102 [cit. 2016-11-08]. DOI: 10.1080/00332925.2015.1004982. ISSN 15563030.

BIBLE: Matouš 7,3. In: *biblenet.cz* [online]. [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: <http://biblenet.cz/app/b?book=Matt&no=7>

BIBLE: Římanům 2,1. In: *biblenet.cz* [online]. [cit. 2016-02-06]. Dostupné z: <http://biblenet.cz/app/b?book=Rom&no=2>

BITTNER, Ivan, Dagmar BOSÁKOVÁ, Olga KUNTOVÁ et al., 2005. *Spisová a archivní služba ve státní správě, samosprávě a v podnikatelské sféře*. 3. aktual. a přeprac. vyd. Praha: Linde. ISBN 8072015494.

CAKIRPALOGLU, Panajotis, © 2013. *Vybrané kapitoly psychologie osobnosti* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2017-03-07]. ISBN 9788024435183. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1727674-Vybrane-kapitoly-psychologie-osobnosti.html>

ČESKO, 2004. Zákon č. 499/2004 ze dne 30. června 2004 o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [cit. 2017-02-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-499>

DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN, 2016. *Základy sociologie a politologie*. 3. uprav. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 9788073805906.

DE FINA, Anna a Alexandra GEORGAKOPOULOU, 2015. *The handbook of narrative analysis*. Malden. MA: John Wiley & Sons Inc. ISBN 9781118458150.

DENZIN, Norman K. a Yvonna S. LINCOLN, 2011. *The Sage handbook of qualitative research*. 4th ed. Thousand Oaks: Sage. ISBN 9781412974172.

- DVOŘÁK, Pavel, 2012. *Fotografie jako pramen v historické vědě: Příklad domácích zájezdů prezidenta Edvarda Beneše*. Brno. Diplomová práce. MU v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Libor Vykoupil, Ph.D.
- ELŠÍKOVÁ, Klára, 2010. David Valůšek: Baví mě objevovat nové věci. In: *Zlinsky.denik.cz* [online]. VLTAVA LABE MEDIA a.s. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: http://zlinsky.denik.cz/zpravy_region/david-valusek-bavi-me-objevovat-nove-veci.html
- FLICK, Uwe, 2002. *An introduction to qualitative research*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications. ISBN 0761974350.
- Baťova nemocnice ve Zlíně, 1944. Dostupné z: SOKA Zlín, Baťova nemocnice ve Zlíně 1944, inv. č. 12.
- GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. české vyd. Brno: Paido. ISBN 9788073151850.
- HAVLÍKOVÁ, Karla, 2007. *Baťova nemocnice slavila osmdesátku*. Zlín. Dostupné z: Novinový článek, osobní archiv paní M.
- HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2.přepr. a dopl. vydání. Praha: Grada. ISBN 9788024746746.
- HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026209829.
- Interview, 2013. In: *Wikisofia.cz* [online]. [cit. 2017-02-14]. ISSN 2336-5897. Dostupné z: <https://wikisofia.cz/wiki/Interview>
- JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073672690.
- JÁCHIMOVÁ, Alena a Zdena SVATOŠOVÁ, 2006. Vrchní sestry – velmi cenný management. *Zdravotnické noviny* [online]. Roč. 55, č. 17 [cit. 2016-12-16]. ISSN 12147664. Dostupné z: <http://zdravi.euro.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/vrchni-sestry-velmi-cenny-management-172552>
- KAFKOVÁ, Vlastimila, 1992. *Z historie ošetřovatelství*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví. ISBN 8070131233.

- KAPOUN, Pavel, 2013. *Informační zdroje*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, katedra informačních a komunikačních technologií. ISBN 9788074644009.
- KLEPÁČ, Jaroslav, 1961. *Inventář - fond Baťova nemocnice 1926-1949*. Zlín. Dostupné z: SOKA Zlín, Inventář – fond Baťova nemocnice 1926-1949.
- KOPULETÁ, Martina, 2014. *Sestra v průběhu času – historie sesterské profese v českých zemích*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce Mgr. Alena Polanová.
- KŘÍŽOVÁ, Lucie, 2015. Badatelský řád Moravského zemského archivu v Brně. In: *Státní okresní archiv Zlín* [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://zlin.mza.cz/badatelsky-rad>
- KUTNOHORSKÁ, Jana, 2010. *Historie ošetrovatelství*. Praha: Grada. ISBN 978802473224-4.
- KVALE, Steinar a Svend BRINKMANN, 2009. *InterViews: learning the craft of qualitative research interviewing*. 2nd ed. Los Angeles: Sage Publications. ISBN 0761925422.
- M., M., 1971. *Struktura spotřeby pracovního času vedoucí sestry OÚNZ*. Brno. Ústav pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků v Brně. Závěrečná písemná práce. Vedoucí práce JUDr. Bohuslav Kutěj.
- MALUŠOVÁ, Blanka, © 2015. Lukáš Čoupek: Do archivu chodí lidé nejčastěji pátrat po svém rodokmenu. In: *Slovacky.denik.cz* [online]. VLTAVA LABE MEDIA a.s. [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: http://slovacky.denik.cz/tydenik_slovacko/lukas-coupek-do-archivu-chodi-lide-nejcasteji-patrat-po-svem-rodokmenu-20150923.html
- MUYLAERT, Camila Junqueira et al., 2014. *Narrative Interviews: An Important Resource in Qualitative Research* [online]. [cit. 2016-12-17]. Revista Da Escola De Enfermagem Da USP. **48** (2). Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1590/S0080-623420140000800027>
- NAKONEČNÝ, Milan, 2015. *Obecná psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton. ISBN 9788073879297.
- NAŠE PRAVDA, 1975. *Blahopřání*. (7). Dostupné z: SOKA Zlín, Výstřižková služba, Naše pravda, 1975.

NOSKOVÁ, Jana, 2006. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Brno. Disertační práce. MU v Brně. Filozofická fakulta. Ústav evropské etnologie. Vedoucí práce PhDr. Martina Pavlicová, CSc.

NOVÁK, Václav, Vladimír POLÁŠEK, Ivan ANDĚL et al, 1983. *30 let závodního ústavu národního zdraví 1953-1983*. Gottwaldov. MTZ 303904383. Dostupné z: SOkA Zlín, knihovna, inv. č. A1145.

NOVÁKOVÁ, Veronika, 2015. *Osobnosti současného českého ošetrovatelství a jejich silné stránky charakteru*. Pardubice. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Fakulta zdravotnických studií. Vedoucí práce Mgr. Linda Říhová.

NOVOTNÁ, Lenka, © 2014. Pracovní soboty jsou již jen vzpomínkou. *Jindrichohradecky.denik.cz* [online]. VLTAVA LABE MEDIA a.s. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: http://jindrichohradecky.denik.cz/zpravy_region/pracovni-soboty-jsou-jiz-jen-vzpominkou-20141002.html

ONDREJKOVIČ, Peter, 2006. *Úvod do metodológie sociálnych vied: základy metodológie kvantitatívneho výskumu*. 2. roz. vyd. Bratislava: Regent. ISBN 8088904447.

OSOBNÍ SPIS KNTB, a.s., 2017. Dostupné z: KNTB a.s., personální oddělení, osobní spis M. M.

PISTULOVÁ, Alena, 2007. *Osobnosti českého ošetrovatelství*. České Budějovice. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce PhDr. Gabriela Sedláková, Ph. D.

PLEVOVÁ, Ilona a Regina SLOWIK, 2008. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 9788073685065.

PROCHÁZKOVÁ, Eva, 2014. *Práce s biografii a plány péče*. Praha: Mladá fronta. Sestra. ISBN 9788020431868.

ROUBAL, Jan, 1945. *Vědecký ústav pro průmyslové zdravotnictví při Baťově nemocnici ve Zlíně: ročenka 1944-1945*. Zlín: Baťova nemocnice ve Zlíně. TISK, spol. s.r.o. ve Zlíně. Dostupné z: SOkA Zlín, knihovna, inv. č. A3260.

ŘÍČAN, Pavel, 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6. rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024731339.

ŘÍHA, Jiří, © 2011. Bádat může každý, říká ředitel mělnického archivu. *Melnicky.denik.cz* [online]. VLTAVA LABE MEDIA a.s. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: http://melnicky.denik.cz/kultura_region/badat-muze-kazdy-rika-reditel-melnickeho-archivu.html

STANOVY, ORGANIZAČNÍ ŘÁDY, DOMÁCÍ ŘÁDY, 1927-50. Dostupné z: SOKA Zlín, fond Bařova nemocnice, Stanovy, organizační řady, domácí řady, inv. č. 3, fol. 1 - 142

SVĚRÁKOVÁ, Marcela, 2010. Neorientujeme se pouze na výkon, ale především na člověka. In: *Zdravi.euro.cz* [online]. [cit. 2017-03-26]. Dostupné z: <http://zdravi.euro.cz/rozhovory/predstavujeme/445758>

SVOBODA, Michal, 2007. Biografická metoda v antropologii. In: *AntropoWeb.cz* [online]. [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/biograficka-metoda-v-antropologii>

ŠIMEK, Jan, 2008. Základy archivního výzkumu. In: *AntropoWeb.cz* [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/zakladny-archivniho-vyzkumu>

ŠKUBOVÁ, Jarmila a Helena CHVÁTALOVÁ, 2004. *Sestra: o životní cestě ženy, která dala svému povolání nový smysl*. V Brně: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů. ISBN 8070134070.

ŠPIRUDOVÁ, Lenka, Martin HEMELÍK a Marie ZVONÍČKOVÁ, 2016. Zemřela přední česká představitelka konceptu sebezpečí PhDr. Renata Halmo, Ph.D. *Florence.cz* [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: <http://www.florence.cz/casopis/archiv-florence/2016/12/zemrela-predni-ceska-predstavitelka-konceptu-sebepece-phdr-renata-halmo-ph-d/>

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026206446.

TOUŠEK, Laco, 2014. Narativní (biografické) interview. In: *antropologie.org* [online]. [cit. 2016-11-10]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/metodologie/narativni-biograficke-interview>

VÁGNEROVÁ, Marie, 2010. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum. ISBN 9788024618326.

VEDENÍ KNTB, 2017. *Odešla M.M., bývalá hlavní sestra nemocnice*. Dostupné z: Intranet KNTB, a.s.

VÉVODOVÁ, Šárka a Kateřina IVANOVÁ, 2015. *Základy metodologie výzkumu pro ne-lékařské zdravotnické profese*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9788024447704.

VHŠ Gottwaldov, 1940-44. Dostupné z: SOkA Zlín, VHŠ Gottwaldov – Statistika, docházka, prospěch, chování, inv. č. 503, fol. 73.

VHŠ Gottwaldov, 1941-1944. Dostupné z: SOkA Zlín, VHŠ Gottwaldov – Zprávy o obchodních školách ve Zlíně, inv. č. 506, fol. 26.

WANG, Yongsheng a Hua DONG, 2013. *Exploring photography as a method for research* [online]. [cit. 2017-03-06]. Shenzhen, China. DOI: 10.1109/TIDMS.2013.6981220. ISBN: 9781479915422. Dostupné z: <http://ieeexplore.ieee.org/document/6981220/>

WITTLICH, Filip, 2012. *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. České dějiny (NLN, Nakladatelství Lidové noviny: Ústav českých dějin Univerzity Karlovy): Ústav českých dějin Univerzity Karlovy. ISBN 9788073084035.

ZÁŠKODNÁ, Tereza, © 2014. Jak výstižně popsat osobnost člověka? In: *Katedra psychologie Filozofické fakulty UP* [online]. [cit. 2017-03-24]. Katedra psychologie Filozofické fakulty UP. Dostupné z: <http://psych.upol.cz/blog/jak-vystizne-popsat-osobnost-cloveka/>

ZDRAVOTNICKÁ ŠKOLA Gottwaldov, 1948. Dostupné z: SOkA Zlín, Zdravotnická škola Gottwaldov – ročník 1948 – 1949, 1948 – 1950, inv. č. 123.

ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNĚ, 2014. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu* [online]. [cit. 2017-02-20]. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021069459. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/451>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

a.s.	akciová společnost
apod.	a podobně
CSc.	Kandidát věd
ČSČK	Československý červený kříž
ČSR	Česko-Slovenská republika
ČSS	Česká společnost sester
Doc.	Docent
Dr.	Doktor
DrSc.	Doktor věd
et al.	a kolektiv
FHS	Fakulta humanitních studií
Kčs	Koruna československá
KSČ	Komunistická strana Československa
KNTB	Krajská nemocnice Tomáše Bati
mj.	mimo jiné
např.	například
NsP	Nemocnice s poliklinikou
ONP	Okresní nemocenská pojišťovna
Ph.D.	Doktor
PhDr.	Doktor filozofie
OÚNZ	Okresní ústav národního zdraví
Prof.	Profesor
příp.	Případně
ROH	Revoluční odborové hnutí

- s. strana
- SZŠ Střední zdravotnická škola
- SZÚ Sociálně zdravotní ústav
- ÚZV Ústav zdravotnických věd
- ZÚNZ Závodní ústav národního zdraví

SEZNAM OBRÁZKŮ A JEJICH ZDROJE

Obr. 1 Rok 1926 (Osobní archiv paní M.).....	37
Obr. 2 Absolventi veřejné obchodní školy z roku 1942, paní M se nachází ve třetí řadě shora první zprava (Osobní archiv paní M.).....	39
Obr. 3 Vstupní budova Baťovy nemocnice z třicátých let (Bakala, 2003, s. 14)	40
Obr. 4 Fotografie mladé Alenky z roku 1942 (Osobní archiv paní M.)	40
Obr. 5 Ošetřovatelka elévka v roce 1942 (Osobní archiv paní M.)	41
Obr. 6 Sociálně zdravotní ústav (Zlin.estranky.cz)	45
Obr. 7 Svatební fotografie z roku 1946 (Osobní archiv paní M.).....	47
Obr. 8 Se synem Božíkem v porodnici (Osobní archiv paní M.)	47
Obr. 9 Rodinná procházka (Osobní archiv paní M.).....	48
Obr. 10 Manželé se synem Božíkem (Osobní archiv paní M.).....	48
Obr. 11 Absolventké foto (Osobní archiv paní M.).....	50
Obr. 12 Diplom pro ošetřování nemocných z roku 1949 (Osobní archiv paní M.).....	50
Obr. 13 Paní M. s prof. Rybkou při práci (Osobní archiv paní M.).....	53
Obr. 14 Postavení hlavní sestry podle Ministerstva zdravotnictví (schéma č. 2) a postavení hlavní sestry v OÚNZ a NsP (schéma č. 3) (M, 1971, s. 31).....	55
Obr. 15 Hlavní sestra ve své kanceláři (Osobní archiv paní M.).....	56
Obr. 16 Předávání diplomů na Ústavu doškolovacího vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, třetí zprava (Osobní archiv paní M.).....	56
Obr. 17 S úsměvem na rtech (Osobní archiv paní M.)	57
Obr. 18 Vysvědčení z večerní univerzity marxismu – leninismu (Autorka práce, 2016, z osobního archivu paní M.).....	58
Obr. 19 Prvomájový průvod v 70. letech, paní M. stojí uprostřed (Osobní archiv paní M.).....	59
Obr. 20 Dovolená v Tatrách v roce 1971 (Osobní archiv paní M.).....	61
Obr. 21 Vyznamenání za vynikající práci propůjčené prezidentem ČSSR v roce 1975 (Autorka práce, 2016, z osobního archivu paní M.).....	62
Obr. 22 Udělení čestného zlatého odznaku za dlouholetou aktivní práci v ROH v roce 1978 (Autorka práce, 2016, z osobního archivu paní M.).....	62
Obr. 23 Zleva: státní vyznamenání, pamětní medaile k 50. výročí založení KSČ, zlatý odznak ROH, stříbrný odznak ROH (Autorka práce, 2016, z osobního archivu paní M.)	63

Obr. 24 Ocenění za celoživotní přínos v roce 2007 (Autorka práce, 2016, z osobního archivu paní M.)	63
Obr. 25 Třídní sraz ve Frýdlantu v září 1992, paní M. se nachází vpředu uprostřed ve světlém kabátě (Osobní archiv paní M.).....	64
Obr. 26 Podzim 2016 (Osobní archiv paní M.)	69

SEZNAM PŘÍLOH

- P I: Udělení souhlasu ke zpracování osobních a citlivých údajů
- P II: Žádost o umožnění přístupu k informacím
- P III: Žádost paní M. o přijetí do zaměstnání v roce 1942
- P IV: Ukázka rozhovoru

PŘÍLOHA P I: UDĚLENÍ SOUHLASU KE ZPRACOVÁNÍ OSOBNÍCH A CITLIVÝCH ÚDAJŮ

Udělení souhlasu ke zpracování osobních a citlivých údajů

Podle zákona č.101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, udělují Darině Bursikové souhlas se zpracováním svých osobních a citlivých údajů (s výjimkou identifikačních údajů) ke studijním a vědeckým účelům. Souhlasím s nahráváním rozhovoru a s poskytnutím informací z rozhovoru v rámci bakalářské práce na Ústavu zdravotnických věd Fakulty humanitních studií UTB ve Zlíně.

Ve Zlíně dne 18. srpna 2016

.....

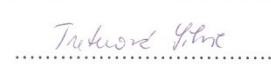
.....

PŘÍLOHA P II: ŽÁDOST O UMOŽNĚNÍ PŘÍSTUPU K INFORMACÍM

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

ŽÁDOST O UMOŽNĚNÍ PŘÍSTUPU K INFORMACÍM

Obracíme se na Vás s žádostí o umožnění přístupu k informacím na Vašem pracovišti, pro níže uvedeného studenta. Tento student v rámci ukončení studia bude zpracovávat bakalářskou práci, jejíž součástí je teoretická a empirická část. K tomu, aby mohl práci dokončit, potřebuje pracovat s informacemi z Vašeho pracoviště. Student je poučen o povinné mlčenlivosti a ochraně dat, včetně důsledků, které mu při porušení mlčenlivosti hrozí. Jedná se o studenta 3. ročníku bakalářského studijního programu Ošetřovatelství, studijního oboru Všeobecná sestra (prezenční forma studia).

Jméno a příjmení studenta	Darina Bursíková	
Téma bakalářské práce	Osobnost Zlínka v oblasti ošetřovatelství	
Vedoucí bakalářské práce	Mgr. Silvie Treterová ..... podpis	
Pracoviště	Vyjádření vedoucího pracoviště (nehodící se škrtněte)	Podpis
Státní okresní archiv Zlín Klečůvka – zámek	Souhlasím ~~-Nesouhlasím-~~	

Děkujeme za pochopení a spolupráci.

Ve Zlíně dne 23.2.2017

.....
Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
ředitelka Ústavu zdravotnických věd

Moravský zemský archiv v Brně,
Státní okresní archiv Zlín
Klečůvka - zámek, 763 11 Želechovice nad Dřevnicí

-2-

.....
razítko a podpis zástupce zařízení

**PŘÍLOHA P III: ŽÁDOST PANÍ M. O PŘIJETÍ DO ZAMĚSTNÁNÍ
V ROCE 1942**

Žlín, 11. května 1942.

P. J.

Firma Bata a.s.

Žlín

Žádost o přijetí do zaměstnání.

Podpsaná ~~_____~~ Těpuová prosí o přijetí do zaměstnání ve
Vašich závodích - v nemocnici.

Štám 17 let, jsem absolventka obchodní školy a ráda bych nastoupila
do služby jako účtovatelka šička.

Štá je sestra. Štá Těpuová, byla ve Vašich službách v nemocnici, a také
můj otec a dva bratři jsou u Vás zaměstnani.

Prosím na laskavé vyřízení žádosti.

V takovém případě

~~_____~~ Těpuová

Žlín

Podrobná 7. ul. č. 2157.

Těpuová Josef,
21. kus,
telefon č. 7103.

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA ROZHOVORU

D: Ještě se dívám na papír jak máme vypsané ty jednotlivé funkce, co jste dělala. Ošetřovatelku, pracovní lékařství, úrazové.

M: Já jsem byla ošetřovatelka žačka. Tak to jsme si řekli to je ta elévka. Pracovní lékařství.

D: Tam vás přidělili...

M: To bylo pracovní lékařství, které měl Baťa zavedeno v továrně pro rizikové, jako prevenci pro rizikové pracovníky. Protože se tam lepilo tou gumou ty boty apod. Protože to bylo rizikové víš, tak tam byla jedna ordinace, ale to byli páni odborníci. A já jsem dokonce někde, jak jsem teď listovala, pana docenta Roubala toho šéfa toho pracovního lékařství, tady našla na fotografii. A oni prostě... tam se odebírala krev. Když jsem tam byla chvíli tak jsem odebírala krev. Měla jsem přehled těch pracovišť, kde ta riziková pracoviště jsou. Musela jsem jít tam za tím vedoucím a říct na který den mají lidi poslat na vyšetření preventivní. Třeba na snímky plic. Nebo na ty odběry krve... apod. Toto bylo pracovní lékařství. A to byla vlastně prevence, co Baťa zavedl.

D: To už jste nebyla pod nemocnicí.

M: To pořád patřilo pod nemocnici. To pracovní lékařství bylo zase v té budově jak tam byla má sestra, že tam byla pak pitevna. Bylo tam mikrobiologické oddělení, teď je tam transfúzka. Tenkrát v té budově v prvním poschodí bylo pracovní lékařství. Dokonce tam měl i ordinaci. Vždycky některý z těch pánů a to byli takové kapacity.

D: A něco o tom úrazovém oddělení?

M: Né úrazové oddělení bylo..oddělení na jednatřicáté budově kde je dneska atlas. A to zase tam měl mimo tu nemocnici to úrazové oddělení tam protože .. Když byl úraz tak to muselo být co nejbliž. Tak proto to tam bylo to úrazové odd. Tam bylo 100 lůžek operační sál. Služby tam byli kromě normálních jak jsme včera o tom mluvili. Dopoledne byli dvě. Jsem napřed říkala jednu, ale pak jsem se opravoval,a že tam byli dvě a staniční. A museli jsme tam bydlet tenkrát i když jsem bydlela ve Zlíně, tak jsem musela bydlet. Protože tam byla pořád pohotovost, když se něco stalo. Pamatuju si na jeden případ. A to z Otrokovic někoho přivezli opařeného. A to byla hrůza. Protože to v momentě prostě kdo spal nespál byl dole v ambulanci a už se jelo.